

MEDİAD

Medya ve Din Araştırmaları Dergisi | Journal of Media and Religion Studies

ARAŞTIRMA MAKALESİ | RESEARCH ARTICLE

Haziran-June 2026, 9(1), 215-242

Geliş-Submission: 08.09.2025 | Kabul-Acceptance: 6.03.2026

| Yayın-Publication: 30.06.2026

DOI: 10.47951/mediad.1780001

Dini Vecibeler ve Dijital Görünürlük: Sosyal Medyada Tesettürünü Bırakan Fenomenlerin Takipçi Söylemleri Üzerine Bir Analiz

Hüsna YILMAZ*

Öz

Bu çalışma, sosyal medyada İslami tesettür kimliğiyle tanınan ancak daha sonra tesettürünü terk eden kadın fenomenlere yönelik takipçi söylemlerini incelemektedir. Kur'an ve hadislerde belirtildiği üzere tesettür, İslam'da sabit bir farz olmanın yanı sıra mahremiyetin, korunmanın ve Müslüman kadın kimliğinin görünür bir göstergesidir. Son dönemde bazı fenomenlerin tesettürü sosyal medyada kolayca terk edilebilen bir tercih gibi sunmaları, dini vecibelerin kamusal görünürlüğünü ve toplumsal meşruiyetini yeniden tartışmaya açmıştır. Araştırma, Instagram'da fenomen paylaşımları altında oluşan etkileşim alanlarını "dijital saha" olarak ele alan bir dijital etnografi çalışmasıdır; saha verileri söylem analizi tekniğiyle çözümlenmiştir. Bu bağlamda, amaçlı örnekleme yöntemiyle seçilen 10 fenomenin Instagram paylaşımları incelenmiştir. Yaklaşık 1000-1500 kullanıcı yorumu değerlendirilmiş; yorumlar destekleyici, karşıt, nötr ve yorumlayıcı olmak üzere dört kategori altında sınıflandırılmıştır. Bulgulara göre, destekleyici söylemlerde bireysel özgürlük ve samimiyet vurgusu öne çıkmıştır. Nötr söylemler, tartışmayı gündelikleştirmiştir; yorumlayıcı söylemler ise bireysel kararları toplumsal ve siyasal bağlamlarla ilişkilendirmiştir. Ancak en yoğun ve baskın kategori, karşıt söylemler olmuştur. Bu söylemler, başörtüsünü bırakma eylemini dini normların ihlali, gençlere olumsuz örneklik ve İslam'ın farzlarının terkinini bilerek teşvik etmeye yönelik planlı/örgütlü bir süreç olarak çerçevelemektedir.

Anahtar kelimeler: Tesettür, Dijital Görünürlük, Dini Vecibeler, Ahlaki Panik, Dijital Etnografi

Religious Obligations and Digital Visibility: An Analysis of Followers' Discourses of Influencers Who Left Their Headscarves on Social Media

Abstract

This study examines follower discourses on female influencers on social media who were initially known for their Islamic hijab identity but later abandoned it. As stated in the Quran and Hadith, hijab is not only a fixed obligation in Islam but also a visible manifestation of modesty, protection, and Muslim female identity. Recently, the presentation of hijab by some influencers on social media as an easily abandoned choice has reopened the debate on the public visibility and social legitimacy of religious obligations. This research is a digital ethnography study that treats the interaction spaces created under influencer posts on Instagram as a "digital field"; field data was analyzed using discourse analysis techniques. In this context, the Instagram posts of 10 influencers selected using purposive sampling were examined. Approximately 1000-1500 user comments were evaluated; the comments were classified into four categories: supportive, opposing, neutral, and interpretive. According to the findings, supportive discourses emphasized individual freedom and sincerity. Neutral discourses trivialized the discussion; Interpretive discourses have linked individual decisions to social and political contexts. However, the most intense and dominant category has been counter-discourses. These discourses frame the act of abandoning the headscarf as a violation of religious norms, a negative example for young people, and a planned/organized process aimed at knowingly encouraging the abandonment of Islamic obligations.

Keywords: Hijab, Digital Visibility, Religious Obligations, Moral Panic, Digital Ethnography

ATIF: Yılmaz, H. (2026). Dini vecibeler ve dijital görünürlük: Sosyal medyada tesettürünü bırakan fenomenlerin takipçi söylemleri üzerine bir analiz. *Medya ve Din Araştırmaları Dergisi (MEDİAD)*, 9(1), s. 215-242

* Dr. Öğr. Üyesi, Adnan Menderes Üniversitesi, e-mail: husnaxilalmaz@gmail.com, orcid.org/0009-0009-1176-2784, Aydın, Türkiye

Giriş

Son dönemde sosyal medyada tesettür kimliğiyle tanınan bazı kadın fenomenlerin başörtüsünü bırakmaları, yalnızca kişisel bir değişim olarak kalmamakta; takipçi yorumları üzerinden dinî vecibelerin kamusal görünürlüğü, meşruiyeti ve toplumsal anlamı hakkında tartışmaları da görünür kılmaktadır. Bu tartışmaların dili, kimi zaman bireysel özgürlük ve samimiyet vurgusuyla kurulurken, kimi zaman da dinî normlar ve toplumsal aidiyet üzerinden güçlü bir karşıtlık üretebilmektedir. Dolayısıyla fenomenlerin görünür tercihleri kadar, bu tercihlere verilen tepkilerin nasıl kurulduğu ve hangi anlam çerçeveleri içinde dolaşıma sokulduğu da akademik olarak incelenmeye değer bir zemine işaret etmektedir.

Türkiye bağlamında tesettür, sadece dinî bir vecibe olarak değil; aynı zamanda geçmişte yasaklar, baskılar ve toplumsal mücadelelerle iç içe geçmiş bir kamusal görünürlük tartışmasının da parçası olmuştur. Bu tarihsel arka plan, tesettürü bireysel bir tercih olmanın ötesine taşıyarak kolektif hafızada dinî kimliğin ve toplumsal aidiyetin görünür simgelerinden biri hâline getirmiştir. Dijitalleşme ile birlikte bu simgesel alan, sosyal medya üzerinden daha geniş kitlelerce izlenen, yorumlanan ve farklı toplumsal gerilimlere temas eden bir görünürlük düzleminde yeniden üretilmektedir.

Dinî vecibeler inancın bireysel ve toplumsal hayatı düzenleyen temel unsurları arasında yer almaktadır. İslam özelinde namaz, oruç, zekât ve hac gibi ibadetlerin yanı sıra tesettür de Kur'an ve hadislerde mahremiyet, iffet ve korunma ile ilişkilendirilen bir vecibe olarak ele alınmaktadır (Görmez, 2022; Soylu, 2022). Dijital mecralarda ise dinî semboller, bireysel pratiğin sınırlarını aşarak görünür, tartışılır ve farklı bağlamlarda yeniden anlamlandırılır hâle gelebilmektedir (Campbell & Tsuria, 2021). Bu bağlamda sosyal medya fenomenleri, yalnızca içerik üreticisi değil; takipçilerin değer algısını, dinî vecibelere ve sembollere bakışını ve toplumsal normları etkileyen kültürel araçlar olarak değerlendirilebilir (Abidin, 2016). Bu çerçeveden hareketle çalışma, tesettürünü bırakan fenomenlere yönelik takipçi söylemlerinin hangi dinî ve toplumsal değerler üzerinden kurulduğunu ve bu söylemlerin nasıl dolaşıma sokulduğunu incelemeyi amaçlamaktadır.

Bu çerçeveden hareketle çalışmanın amacı, tesettür kimliğiyle tanınan bazı kadın fenomenlerin başörtüsünü bırakma süreci sonrasında Instagram'da oluşan takipçi yorumlarında, dinî vecibelere, kimliğe ve toplumsal aidiyete ilişkin anlamların nasıl kurulduğunu incelemektir. Çalışma, bireylerin yaşam tarzına ilişkin tercihlerini tartışmanın ya da bu tercihlere yönelik bir müdahale geliştirmenin ötesinde; bu tercihler etrafında dijital kamusal alanda üretilen söylemlerin hangi değer referanslarıyla dolaşıma girdiğini analiz etmeyi hedeflemektedir. Bu doğrultuda araştırma, özellikle şu sorulara odaklanmaktadır: (i) Takipçi yorumlarında “tesettürü bırakma” olgusu hangi anlam çerçeveleri içinde tartışılmaktadır? (ii) Bu yorumlarda hangi dinî, ahlaki, kültürel ve siyasal referanslar öne çıkmaktadır? (iii) Yorum alanında normatif sınırlar, aidiyet söylemleri ve meşruiyet tartışmaları hangi söylemsel stratejilerle kurulmaktadır?

Bu çalışma, sekülerleşme, muhafazakarlaşma gibi yaşam tarzı dönüşümlerinin bireysel düzeyde mümkün olabileceği varsayımını dışlamaz; aksine, ilgili kişilerin bireysel olarak seküler bir yaşam tarzına yönelmiş olabileceği ihtimali, olgunun makul açıklamalarından biri olarak kabul edilmektedir. Bununla birlikte araştırmanın konusu, fenomenlerin tercihinin “nedenleri”ni hükme bağlamak veya tercihlerin doğruluğunu/yanlışlığını tartışmak değildir. Araştırmanın odağı, bu tür bir

dönüşümün sosyal medya etkileşim alanlarında nasıl anlamlandırıldığı; takipçi söylemlerinde hangi gerekçelendirme biçimleri, yargı kalıpları ve meşruiyet iddialarıyla çerçevlendiğidir. Bu nedenle çalışma, bireysel kararları belirli tek bir nedene (dış yönlendirme, planlı süreç vb.) indirgeme iddiası taşımadan; farklı olasılıkların ve yorum repertuvarlarının dijital sahada nasıl üretildiğini betimlemeyi ve çözümlenmeyi amaçlamaktadır. Kısaca, çalışmada izlenen araştırma mantığı yalnızca seküler bir yaşam tarzına yönelik süreci için değil; seküler bir yaşamdan muhafazakâr bir yaşama geçiş gibi ters yönlü dönüşümler için de aynı şekilde uygulanabilir niteliktedir.

Bu bağlamda tesettüre ilişkin Kur'an ve hadis referansları çalışmada teolojik/İslami bir çerçevede, normatif bir hüküm üretmek için değil; takipçi yorumlarında sıklıkla karşılaşılan "farz/emir" gibi kavramların dayandığı referans dünyayı açıklamak üzere, sınırlı ve bağlamsal biçimde kullanılmaktadır. Başka bir ifadeyle dinî kaynaklar, analizde "doğrulama aracı" olarak değil; dijital etkileşimlerde kurulan meşruiyet dilinin arka planını görünür kılan bir bağlam unsuru olarak ele alınmıştır.

Yöntemsel olarak araştırma, Instagram'da fenomen paylaşımları altında oluşan yorum alanlarını "dijital saha" olarak ele alan bir dijital etnografi çerçevesinde tasarlanmıştır. Ölçüt temelli amaçlı örnekleme ile seçilen 10 fenomen hesabının ilgili paylaşım ve yorum alanları incelenmiş; veri seti, nicel temsil amacıyla değil, söylemsel örüntülerin belirginleştiği bağlamsal doygunluk ilkesi gözetilerek oluşturulmuştur. Analiz sürecinde söylem analizi, araştırmanın ana yöntemi olarak değil; dijital etnografik saha verisini çözümlenmeye yarayan bir analitik teknik olarak kullanılmıştır. Çalışmanın sınırlılıkları, verinin Instagram ile sınırlı olması; örneklemin 10 hesapla kısıtlanması ve incelemenin fenomenlerin paylaşım ve yorum alanlarında gözlenen kamusal etkileşimlerle sınırlı olmasıdır.

Dini Vecibeler ve Dijital Görünürlük

Dini vecibeler, bireylerin mensubu oldukları inanç sistemi doğrultusunda yerine getirdikleri ibadetler, ritüeller ve davranış pratiklerini ifade eder. İslam bağlamında namaz, oruç, zekât ve hac gibi temel ibadetlerin yanı sıra, günlük yaşam pratiklerini düzenleyen ahlaki ilkeler de dini vecibeler içerisinde değerlendirilir. Bu vecibeler, yalnızca bireyin Allah ile kurduğu manevi ilişkinin bir parçası değil, aynı zamanda toplumsal aidiyetin, kimlik inşasının ve kültürel sürekliliğin de önemli göstergeleridir (Kaya, 2019). İslam'da dini vecibeler, Allah'ın kullarına yüklediği farz ibadetleri ve bu ibadetleri tamamlayan ahlaki sorumlulukları da ifade eder. Kur'an-ı Kerîm'de iman esaslarının ardından sıkça ibadetlere vurgu yapılır. Örneğin namazın dosdoğru kılınması, zekâtın verilmesi ve orucun tutulması temel yükümlülükler arasında zikredilir (Kur'an-ı Kerîm, Bakara 2:43; 2:183-185; Tevbe 9:60) Hz. Peygamber (SAV)'in "İslam beş temel üzerine bina edilmiştir: Allah'tan başka ilah olmadığına ve Muhammed'in Allah'ın elçisi olduğuna şehâdet etmek, namaz kılmak, zekât vermek, oruç tutmak ve hacca gitmek" (Müslim, "İman"; Buhârî, "Îmân) hadisi, vecibelerin İslam'daki merkezi konumunu ortaya koyar.

Bu vecibeler yalnızca bireyin Allah'a karşı görevlerini yerine getirmesi için değil, aynı zamanda Müslüman toplumun birlik ve beraberliğini sağlamak için de işlevseldir. Namazın cemaatle kılınması, orucun Ramazan ayında topluca tutulması veya zekâtın toplumdaki ihtiyaç sahiplerine ulaşması, ibadetlerin bireysel boyutlarının yanı sıra toplumsal bir düzen kurucu işlevi olduğunu göstermektedir (İbn Kesîr, 2000; Karaman, 1996). İslam'da ibadet anlayışı ahlaki sorumlulukları da içerir. Kur'an'da "Allah adaleti, iyiliği ve yakınlarla yardım etmeyi emreder; hayasızlığı, fenalığı ve

azgınlığı yasaklar” (Kur’an, Nahl 16:90). Bu ayet, ibadet ile ahlak arasındaki sıkı bağı açık biçimde ortaya koymaktadır. Dolayısıyla doğruluk, kul hakkına riayet, iffet ve mahremiyetin korunması gibi ilkeler, İslam’daki dini vecibelerin etik boyutunu oluşturmaktadır.

Bu bütünlük içerisinde, tesettür İslam dininde farz hükmünde olduğu kabul edilen temel vecibelerden biri olarak konumlanır. Kur’an-ı Kerim’de Müslüman kadınların örtünmesine dair ayetler (Nur 24:31; Ahzâb 33:59) doğrudan dini bir emir niteliği taşımaktadır. Ayrıca Hz. Peygamber’in eşlerinin ve kadın sahabilerin tesettür uygulamalarına dair rivayetler (Ebû Dâvûd, “Libâs” 31; Tirmizî, “Edeb” 28) bu vecibenin erken dönem İslam toplumundaki görünürlüğünü göstermektedir. Dolayısıyla tesettür, bu çalışmanın çerçevesinde, İslam dininde farz hükmünde olduğu kabul edilen bir dinî pratik olarak; Müslüman kimliğin gündelik yaşamda ve kamusal/dijital görünürlükteki kullanım biçimleriyle birlikte ele alınmaktadır.

Başka bir ifadeyle tesettür, İslam’da yalnızca bireysel bir giyim tercihi değil aynı zamanda ilahî bir yükümlülüktür. Bununla beraber, Kur’an’da hem erkeklere hem de kadınlara “gözlerini haramdan sakınmaları” ve iffetlerini korumaları emredilmiştir. Kadınlara ayrıca “cilbaplarını üzerlerine almaları” buyrulmuştur (Nûr 24:30-31; Ahzâb 33:59). Bu emirler, tesettürün yalnızca dışsal bir örtünme biçimi değil, aynı zamanda iman, takvâ ve ahlakın da ayrılmaz bir parçası olduğunu göstermektedir (Görmez, 2022; Soylu, 2022).

Tesettür, insanlık tarihi açısından da köklü bir geçmişe sahiptir. Dini kaynaklara göre Hz. Âdem ve Havva kıssasında çıplaklığın fark edilmesiyle birlikte örtünme ihtiyacı ortaya çıkmıştır. Bu anlatı, örtünmenin kültürel ve dini bir alışkanlık olmasının yanı sıra fitrî bir eğilim olduğunu da göstermektedir (Soylu, 2022). Ayrıca Kur’an’ın “takvâ elbisesi” vurgusu, tesettürü salt bedensel bir pratik olmaktan çıkararak manevi bir sorumlulukla ilişkilendirir. Böylece tesettür, insanın Allah’ın huzurunda bulunduğu bilinciyle edep, haya ve mahremiyetini korumasının bir ifadesi haline gelir (Müslim, “İmân” 59).

İslam düşüncesinde tesettür, bireysel kimlikten toplumsal düzene uzanan çok boyutlu bir işlev taşır. Mahremiyetin korunması, kadın ve erkek ilişkilerinde sınırların belirlenmesi ve ahlaki yozlaşmanın önlenmesi bu işlevlerin başında gelir. Yani örtünme, bireyi müstehcenlik ve teşhirin cazibesinden uzaklaştırarak hem kendisini hem de karşı tarafı manevi açıdan korur (Soylu, 2022). Bu bağlamda tesettür, yalnızca bireyin değil toplumun ahlaki bütünlüğünü de muhafaza eden bir ilke ve sınır olarak ifade edilebilir.

Tesettürün ahlaki düzeni koruyucu ve toplumsal sınırları belirleyici işlevi, modern dönemde de geçerliliğini korumaktadır. Diğer taraftan tesettür, yalnızca fikhî sınırlarla açıklanan bir pratik olarak değil; dinî literatürde fitrî, kelmâî, ahlaki ve estetik boyutlarıyla birlikte ele alınan çok katmanlı bir anlam dünyası içinde tartışılmaktadır. Bu çerçevede fitrî boyuta yapılan vurgular örtünmeyi “doğal bir eğilim” olarak anlamlandırırken, kelmâî boyuta ilişkin yorumlar tesettürü insanın Allah ile bağı üzerinden açıklamaktadır. Ahlaki boyut hayâ ve iffeti merkeze alırken, estetik açıdan tesettür ziynet ve saygınlıkla ilişkilendirilmektedir. Bu çok katmanlı anlamlandırma biçimleri, tesettürü sıradan bir kıyafet seçimi olmaktan çıkararak iman ve ahlakla ilişkilendirilen bir yaşam tarzının göstergesi olarak konumlandırmaktadır (Görmez, 2022).

Dolayısıyla tesettür, ahlaki ve manevi yönleriyle ilişkilendirilmesinin yanı sıra toplumsal anlamda da kimlik ve aidiyetin görünür bir simgesi hâline gelmiştir. Sosyolojik literatürde tesettürün

bireysel kimlik inşasında ve toplumsal aidiyetin üretiminde belirleyici olduğu vurgulanmıştır. Tesettür, dindar kadınlar için yalnızca dinî bir emir değil; aynı zamanda kamusal alanda görünürlük, kimlik ve direniş stratejisi olarak da değerlendirilmiştir (Köse, 2011; Sarıkaya, 2020). Tesettür, erkeklerin kolayca terk edebildiği sakal veya kıyafet tercihlerinden farklı olarak kadın kimliğini doğrudan görünür kılmış; bu nedenle dindar kadınların ahlaki ve toplumsal sorumluluklarının daha yoğun biçimde tartışılmasına zemin hazırlamıştır (Sarıkaya, 2020).

Toplumsal kimlik boyutuna ilişkin bu tartışmalar, tesettürün tarih boyunca benzer biçimde anlam mücadelesinin bir parçası hâline geldiğini ortaya koymaktadır. Tesettürün tarihsel ve kültürel anlamları da bu bağlamı desteklemektedir. Sömürgecilik döneminde başörtüsü Batı tarafından geri kalmışlığın sembolü olarak sunulmuştur. Buna karşılık Müslüman kadınlar tesettürü hem dini bağlılıklarının hem de kimlik direnişlerinin bir göstergesi olarak sahiplenmiştir. Bu durum, tesettürün yalnızca bireysel bir tercih değil, aynı zamanda kolektif bir direniş ve kimlik ifadesi olduğunu ortaya koymaktadır (Ahmed, 1992; Bullock, 2023).

Tarihsel ve sosyolojik bir perspektiften bakıldığında, tesettürün yalnızca bireysel bir giyim pratiği değil; farklı dönemlerde kamusal görünürlük, modernlik, kimlik ve iktidar ilişkileri üzerinden yürüyen bir anlam mücadelesinin parçası olduğu görülmektedir. Özellikle sömürgecilik deneyiminin yoğun olduğu bağlamlarda (Kuzey Afrika, Cezayir vb.), başörtüsü/örtünme pratikleri Batılı modernleşmeci söylemler içinde sıklıkla “geri kalmışlığın” ve “kadın üzerindeki tahakkümün” sembolü olarak temsil edilmiş; buna karşılık örtünme, kimi dönem ve bağlamlarda Müslüman kadınlar açısından dini aidiyetin yanı sıra kültürel/siyasal bir direniş işareti olarak da sahiplenilmiştir (Ahmed, 1992; Bullock, 2023). Bu çift yönlü temsil, tesettürün anlamının tek bir düzlemde sabitlenemeyeceğini; aksine tarihsel koşullar, kamusal alan mücadeleleri ve kimlik siyasetleri içinde yeniden kurulduğunu göstermektedir.

Bu tarihsel ve kültürel çerçeve, Türkiye bağlamında da özgül bir hafıza ve siyasal deneyim ekseninde karşılığını bulmuştur. Nitekim Türkiye özelinde toplumsal hafıza ve bellekte tesettür, belli dönemlerde yasaklarla anılmış ve kamusal alanda görünürlüğü istenmeyen bir vecibe olarak konumlandırılmıştır. Ne var ki, bu yasaklara karşı verilen toplumsal ve siyasal mücadeleler sonucunda tesettürlü kadınlar giderek daha fazla kamusal alanda yer edinmiş, eğitimden siyasete, iş hayatından medyaya kadar birçok alanda görünür hale gelmiştir. Dolayısıyla tesettür, İslam dini açısından bir farz olmanın yanında, Türkiye bağlamında aynı zamanda bir direniş, bir kimlik ve İslami varoluşun güçlü bir sembolü haline gelmiştir.

Kamusal alandaki bu kazanımlar, dijital çağda çevrimiçi temsil ve müzakere biçimleriyle yeniden üretilmektedir. Dini vecibelerin toplumsal görünürlüğü, tarihsel olarak kamusal alanda bedensel pratikler, ibadet mekânları ve dini semboller aracılığıyla şekillenmiştir. Modern dönemde ise dijital iletişim teknolojilerinin yaygınlaşması bu vecibelerin çevrimiçi ortamlarda yeniden temsil edilmesine imkân tanımaktadır. Dolayısıyla günümüzde dini vecibeler, yalnızca bireysel inanç pratiği olmaktan çıkıp, sosyal medya aracılığıyla izlenebilir, tartışılabilir ve yorumlanabilir bir görünürlüğe kavuşmuştur (Campbell & Tsuria, 2021).

Bu dönüşüm, kamusal alanda kazanılan görünürlüğün dijital ortamlara taşınmasıyla yeni bir biçim kazanmıştır. Dijital çağda bireyler, kimliklerini ve yaşam pratiklerini yalnızca özel alanlarında değil aynı zamanda sosyal medyanın görünürlük mantığı içinde sergilemektedirler. Dijital görünürlük, bireylerin kendilerini çevrimiçi ortamda temsiller, imgeler ve söylemler aracılığıyla

sunmaları ve bu sunumun geniş kitleler tarafından izlenebilir, değerlendirilebilir ve yorumlanabilir hale gelmesidir (Campbell & Tsuria, 2021). Bu görünürlük, bireyin yalnızca kendi seçtiği içeriklerle değil aynı zamanda takipçilerden gelen etkileşimlerle sürekli yeniden üretilmektedir. Böylece dijital görünürlük, bir taraftan bireysel kimliğin ifadesi diğer taraftan toplumsal normların denetlendiği ve müzakere edildiği bir alan işlevi görür (Abidin, 2016).

Sosyal medya ekosisteminde bu görünürlüğün en güçlü taşıyıcıları, takipçileriyle etkileşim kuran fenomenlerdir. Dijital görünürlük, sosyal medya çağında bireylerin kimliklerini imgeler, metinler ve anlatılar aracılığıyla sergileme biçimi olarak tanımlanabilir. Bu görünürlük yalnızca bireysel tercihlerden ibaret olmayıp, platform algoritmaları, içerik sıralamaları ve kullanıcı etkileşimleriyle sürekli yeniden üretilmektedir (Campbell & Tsuria, 2021). Bu bağlamda fenomenler, dijital görünürlüğün belirgin aktörleri olarak öne çıkar. Onlar yalnızca içerik üreticileri değil, aynı zamanda takipçileriyle kurdukları güven, yakınlık ve aidiyet duygusu sayesinde kültürel araçlar ve “mikro-kamu figürleri”dir (Ayten & Karagöz, 2021; Vodák vd., 2019).

Fenomenlerin bu görünürlük içindeki konumu, onları yalnızca içerik üreticisi değil, aynı zamanda toplumsal değerlerin tartışıldığı alanların araçları hâline getirmektedir. Fenomenler moda, yaşam tarzı, sağlık veya dini kimlik gibi farklı alanlarda ürettikleri içerikler aracılığıyla toplumsal değerlerin tartışmaya açılmasına aracılık eder, normların görünürlük üzerinden yeniden inşasında rol oynarlar (Ojuri vd., 2018). Böylece fenomen etkisinin kaynağı yalnızca aktardıkları bilginin doğruluğunda değil, takipçilerle kurdukları duygusal bağda yatmaktadır. Dolayısıyla dijital görünürlük, salt bir sergileme pratiği değil; aynı zamanda kimliklerin ve toplumsal değerlerin dönüşümünü mümkün kılan dinamik bir etkileşim sürecidir (Campbell & Tsuria, 2021).

Bu etkileşim yapısı, bireysel görünürlük sınırlarını aşarak topluluk düzeyinde yeni iletişim biçimleri üretir. Dijital görünürlüğün etkisi bireysel sınırları aşarak takipçi topluluklarına da yansır. Özellikle mikro ve nano fenomenler, sınırlı sayıdaki takipçileriyle yoğun güven ve aidiyet ilişkileri kurar. Bu bağ, onların tercihlerini daha güçlü kılar ve kimi zaman topluluk içinde sert, kutuplaştırıcı söylemler doğurur. Dolayısıyla fenomenlerin bireysel seçimleri, küçük ölçekli ama etkili dijital topluluklarda kolektif tartışmalara dönüşür (Vodák vd., 2019).

Bu kolektif etkileşim biçimi, fenomenlerin kimlik inşası süreçlerinde yeni bir anlatı alanı açar. Fenomenlerin kişisel öykülerini şekillendirme biçimi de bu etkileşimi derinleştirir. İzleyici beklentileri ve platform dinamikleri doğrultusunda yapılan imaj çalışmaları, kimliğin sürekli yeniden kurgulanmasına yol açar. Bu nedenle özellikle dini sembollerde yaşanan değişimler, takipçiler tarafından yalnızca bireysel tercihler olarak değil, fenomenin kimliğinin yeniden yazımı ve toplumsal değerlerin sorgulanması şeklinde algılanır (Horst vd., 2020). Böylece dijital kimlik, sabit bir unsurdan çok çevrimiçi dünyada sürekli müzakere edilen bir süreç olarak öne çıkar.

Bu kimlik müzakerelerinin görünür örneklerinden biri tesettürdür. Tesettür bu sürecin dikkat çekici örneklerinden biridir. Tesettür izleyiciler için sıradan bir kıyafet değildir; dindarlık, ahlaki otorite ve güvenilirlikle ilişkilendirilen dini bir vecibedir (Göle, 2015). Dolayısıyla son zamanlarda kimi fenomenlerin art arda tesettürden vazgeçmesi yalnızca bireysel bir karar niteliğinde olsa da dijital dolaşım içinde çoğu zaman kolektif anlamlandırmalara konu olabilmektedir. Algoritmik dolaşım sayesinde içerik hızla yayılır ve farklı topluluklarda farklı yankılar üretir. Bir kesim bu tercihi bireysel

özgürlüğün bir ifadesi olarak görür. Bir başka kesim ise değerlerden uzaklaşma veya inancın kaybı olarak yorumlar (Abidin, 2016; Ojuri vd., 2018).

Bu ikili bakış açısı, sosyal medyanın çoğaltıcı doğasıyla birleştiğinde, bireysel bir kararın kolektif düzeyde “kimlik kaybı” ya da “inanç erozyonu” şeklinde algılanmasına yol açabilmektedir. Nitekim bu çalışmada incelenen karşıt söylemler, tesettürden ayrılmayı yalnızca kişisel bir değişim olarak değil; dinî normların zayıflaması, rol model etkisinin olumsuzlaşması ve toplumsal aidiyetin aşınması gibi daha geniş çerçeveler içinde tartışma eğilimi göstermektedir. Böylece bireysel görünürlük tercihi, takipçiler nezdinde yalnızca kişisel bir değişim değil, toplumsal düzenin istikrarı ve dinî otoritenin devamlılığı açısından tehdit olarak kodlanmaktadır. Bu çerçevede tesettür etrafında gelişen tartışmalar, sosyal medyada yalnızca görüş ayrılığı üretmekle kalmaz; aynı zamanda dinî normların geleceği üzerine sert ve keskin bir mücadele alanı oluşturur (Ojuri vd., 2018; Puryear vd., 2024; Walsh, 2020).

Sosyal Medyada Dini ve Ahlaki Panik

Ahlaki panik, toplumsal düzenin tehdit altında olduğu algısıyla ortaya çıkan bir olgudur. Bu yaklaşım, toplumun bazı pratikleri ya da grupları “tehlike” unsuru olarak kodlaması ve medya aracılığıyla bu algıyı geniş kitlelere yayması üzerine kuruludur. Ahlaki panik süreçleri toplumun belirli davranışların/normların ihlali olarak değerlendirmesi ve bu ihlallere abartılı tepkiler vermesi şeklinde açıklanmaktadır (Cohen, 2011; Goode & Ben-Yehuda, 2009). Günümüzde bu mekanizmalar, sosyal medyanın hızlı dolaşım ve çoğaltma kapasitesiyle daha çok görünür hale gelmiştir. Özellikle dini sembollere ilişkin bireysel tercihler, dijital ortamda hızla toplumsal değerlerin tehdit edildiği yönünde yorumlanarak güçlü tartışmalara dönüşmektedir (Ojuri vd., 2018; Puryear vd., 2024; Walsh, 2020).

Söz konusu ahlaki panik dinamiği, özellikle çevrimiçi aidiyet ağlarında ve topluluk etkileşimlerinde belirginleşir. Dijital çağda bireylerin kimliklerini çevrimiçi topluluklar içinde kurmaları ve yeniden tanımlamaları, sosyal medya fenomenlerini bu dinamiklerin merkezine yerleştirmiştir. Yapılan çalışmalar özellikle fenomenlerin yalnızca bireysel düzeyde değil, aynı zamanda takipçi toplulukları üzerinde yankı etkisi yarattığını vurgulamaktadır. Benzer şekilde fenomenlerin dijital cemaatler kurarak sembolik liderlik üstlendiklerini ve takipçilerine aidiyet duygusu kazandırdıklarını ortaya koymaktadır (Lou vd., 2024; Morawietz vd., 2022). Bu çerçevede tesettürünü bırakan fenomenlerin kararları, bireysel bir kimlik değişiminden çok daha fazlası olarak algılanabilmektedir. Takipçiler bu tercihi kimi zaman özgürlüğün bir işareti, kimi zaman ise dini ve toplumsal değerlerin erozyonu olarak yorumlayabilmektedir. Böylece bireysel bir tercih, kısa sürede topluluk normlarını sınayan ve aidiyet bağlarını test eden bir meseleye dönüşebilir.

Ne var ki bu dinamiğin sürekliliği, sahiçilik ve güven algısına yakından bağlıdır. Özellikle fenomen endüstrisinin sahici bir görünümü kurumsallaştırdığı savunulmakla birlikte, bu görünümün çoğu zaman kırılgan olduğu da ifade edilmektedir. Çünkü fenomenler, dijital kimliklerini sürekli olarak yeniden pazarlamaktadır. Bu nedenle benlik sunumu performanslarının tartışmaya açık olduğu belirtilmektedir. Ayrıca literatür, fenomenlerin yalnızca tüketim tercihlerini değil, aynı zamanda değer yönelimlerini de etkileyen kanaat önderleri olarak görüldüğünü ortaya koymaktadır (Horst vd., 2020; Hund, 2019; Martensen vd., 2018).

Bu kırılgan zemin, tesettür gibi yüksek sembolik değere sahip pratiklerde daha görünür hâle gelir. Tesettürü bırakan fenomenler bu bağlamda tipik bir örnek sunar. Çünkü bireysel bir tercihi

temsil eden bu eylem, takipçiler tarafından yalnızca kişisel özgürlük meselesi olarak değil aynı zamanda dini kimliğin, toplumsal değerlerin ve ahlaki düzenin sarsılması şeklinde okunabilmektedir. Dolayısıyla dini sembollerin sosyal medyadaki görünürlüğü, toplumsal düzeyde yoğun ve sert tartışmaları tetikleyerek dijitalde gelişen bir ahlaki ve dini panik atmosferi üretebilmektedir.

Bu çalışmada “panik atmosferi” ifadesi, sosyal medyada belirli bir dinî sembol ya da pratiğe ilişkin değişimin, bireysel bir tercih olmanın ötesinde “toplumsal değerlerin aşınması” ve “norm düzeninin bozulması” endişeleriyle geniş kitlelerce tehdit olarak çerçevelenmesini ifade etmektedir. Bu panik atmosferi, bireysel kaygıların ötesine taşarak toplumsal bir tehdit algısına dönüşmektedir. Sosyal medya ortamında dini sembollerin görünürlüğünü yitirmesi, toplumsal normların ve inanç temellerinin zayıfladığı yönünde kolektif bir tehdit algısını tetikler (Horst vd., 2020; Hund, 2019; Martensen vd., 2018). Sosyal medya, kullanıcı tabanlı içerik üretimi ve platform dinamikleri aracılığıyla ahlaki ve dini panikleri daha sık ve daha yoğun hale getirmektedir. Benzer şekilde sosyal medya içeriklerinin “viral olma” sinyallerinin takipçilerde dinî normların aşındığına dair kaygıyı artırdığı ve bu kaygının kolektif öfkenin güçlü bir şekilde ifade edilmesine yol açtığı ortaya konulmaktadır (Puryear vd., 2024; Walsh, 2020).

Bu genişleyen tehdit algısı, takipçi yorumlarının çerçevesini de belirgin biçimde şekillendirir. Bulgular, takipçilerin bir fenomenin tesettürünü bırakmasını çoğu zaman sahici bir bireysel deneyimden ziyade, dini kimliğin ve normatif yapının erozyonu olarak değerlendirmelerine işaret eder. Sosyal medya bu yorumları tekil tepkiler olmaktan çıkararak kolektif panik atmosferine dönüştürür. “İnanç erozyonu”, “dini kimlik kaybı” ya da “manevî kriz” gibi ifadelerle dile getirilen bu kaygılar, viral içeriklerin yarattığı tehdit algısı ve dijital görünürlüğün toplumsal yankı süreçleriyle birleştiğinde, dijital bir dini ve ahlaki panik atmosferini besler (Puryear vd., 2024; Walsh, 2020).

Bu algının ivme kazanmasında belirleyici bir başka etken ise platformların algoritmik görünürlüğüdür. Araştırmalar sosyal medya platformlarının hangi içeriklerin daha fazla öne çıkacağını belirleyen görünmez aktörler olduğunu vurgular. Fenomenlerin aldığı kararlar yalnızca bireysel tercihler olarak kalmaz; algoritmaların yönlendirdiği dolaşım sayesinde daha geniş kitlelere ulaşır (Puryear vd., 2024; Walsh, 2020). Tesettürünü bırakan fenomenlerin içerikleri bu nedenle yalnızca takipçi toplulukları içinde değil, çok daha geniş dijital kamusal alanlarda tartışılır hale gelir. Bu durum, bireysel tercihin toplumsal panik üretme kapasitesini artırır ve tartışmaların sertliğini pekiştirir (Horst vd., 2020; Hund, 2019; Martensen vd., 2018).

Bununla birlikte, bu yayılımın etkisi kültürel bağlama göre farklı yoğunluklarda tezahür eder. Kolektivist kültürlerde topluluk normlarının bireysel kararlar üzerinde daha belirleyici olduğu belirtilmektedir. Yanı sıra dini sembollerin güçlü bir şekilde temsil edildiği toplumlarda da fenomenlerin sembolik tercihlerinin daha yoğun tepkilere yol açtığı vurgulanmaktadır. Bu bulgular, tesettürünü bırakan fenomenlere dair söylemlerin neden bazı bağlamlarda özgürlük ve bireysel haklar, bazı bağlamlarda ise değerlerden sapma ve otorite kaybı olarak yorumlandığını açıklar (Pant vd., 2024; Pleus vd., 2023).

Son olarak, bireysel düzeydeki dinî başa çıkma tarzları bu tepkilerin psikolojik tonunu belirler. Negatif dini başa çıkma tarzlarının kaygı ve çatışmayı artırdığı bilinmektedir. Takipçiler, fenomenlerin dini sembollerle ilişkisini kimi zaman “samimiyet ve manevi arayış” bağlamında yorumlarken, kimi zaman da “ilahi cezaya maruz kalma” ya da “inançtan sapma” biçiminde

değerlendirmektedir (Francis vd., 2019). Bu yaklaşım, sosyal medyada başörtüsü tartışmalarında görülen kutuplaşmanın psikolojik ve teolojik boyutlarını anlamak açısından önemlidir (Horozcu & Güneş, 2020; Bullock, 2023)

Amaç ve Metodoloji

Bu bölümde araştırmanın temel metodolojik çerçevesi sunulmaktadır. Çalışma, tesettürünü bırakan fenomenlere yönelik takipçi yorumlarını bir “dijital kamusal alan” bağlamında ele alarak, bu yorumlarda kurulan anlamları ve normatif çerçeveleri görünür kılmayı hedeflemektedir. Bu doğrultuda araştırmanın odağı; fenomenlerin paylaşımlarından ziyade, bu paylaşımlara verilen tepkilerde oluşan söylemsel örüntülerdir. Bölüm devamında çalışmanın amacı, önemi ve gerekçesi açıklanacak; ardından örneklem seçimi, veri toplama süreci, veri analizi ve araştırmanın sınırlılıkları sistematik biçimde belirtilerek izlenen yöntem ayrıntılandırılacaktır.

Çalışma, Instagram’da tesettür kimliğiyle tanınan ve sonrasında başörtüsünü bırakan fenomenler etrafında oluşan etkileşimleri “dijital saha” olarak ele alan bir dijital etnografi araştırmasıdır. Dijital etnografi, çevrimiçi pratikleri yalnızca “metin” olarak değil; platformun etkileşim düzeni, dolaşım mantığı ve çevrimiçi/çevrimdışı hayatın iç içe geçmesi bağlamında anlamayı hedefleyen bir yaklaşımdır (Hine, 2015; Pink vd., 2016). Bu çerçevede araştırmanın odağı, fenomen paylaşımlarının içeriğinden çok, bu paylaşımların altında oluşan yorum alanlarında üretilen normatif değerlendirmeler ve kimlik/aidiyet müzakereleridir. Saha verileri, dijital etnografik yaklaşımın sunduğu bağlam okuması içinde eleştirel söylem analizi teknikleriyle çözümlenmiştir (Varis, 2016).

Çalışma, sosyal medya platformlarında İslami tesettür kimliği ile tanınan ve sonrasında tesettürünü bırakan kadın fenomenlerin takipçi söylemlerini incelemeyi amaçlamaktadır. İslam’da tesettür, yalnızca bireysel bir tercih değil, aynı zamanda dini bir vecibe olarak kabul edilmektedir. Bu nedenle tesettürünü bırakma kararı, bireysel özgürlük kapsamında değerlendirilebilse de aynı zamanda dini bir yükümlülüğün kamusal alanda değersizleştirilmesi veya hafife alınması şeklinde de algılanabilmektedir. Araştırma, bu ikili boyutu çözümlmeyi ve sosyal medya fenomenlerinin bireysel kararlarının, dini vecibelerin toplumsal görünürlüğü ve meşruiyeti üzerindeki etkilerini tartışmayı da hedeflemektedir.

Sosyal medya, bireysel tercihlerin hızla geniş kitlelere ulaşmasına ve bu tercihlerin “normalleştirilerek” yaygınlaşmasına imkân tanıyan bir kamusal alan işlevi görmektedir. Son dönemde tesettürüyle tanınan kimi fenomenlerin tesettürünü çıkararak farklı yaşam tarzlarını öne çıkarmaları bu durumu daha görünür ve tartışılabilir hale getirmiştir. Söz konusu süreç, bireysel düzeyde kişisel bir tercih olarak okunabilse de toplumsal düzeyde dini bir vecibenin sistematik biçimde değersizleştirilmesi olarak algılanmakta ve geniş yankı uyandırmaktadır.

Özellikle Türkiye gibi Müslüman nüfusun çoğunlukta olduğu toplumlarda tesettür, İslam’ın kamusal alanda görünür vecibelerinden biridir. Dolayısıyla tesettüre yönelik her eylem, kolektif hafızanın da etkisiyle dini ve ahlaki bir “panik” yaratma potansiyeline sahiptir. Nitekim Türkiye tarihinde tesettür, bir dönem kamusal yasakların ve yoğun toplumsal mücadelenin konusu olmuştur. Bu nedenle, kamusal alanda görünürlüğü mücadeleyle kazanılmış bir vecibenin sosyal medya fenomenleri tarafından art arda terk edilmesi, takipçiler nezdinde yalnızca bireysel bir tercih değil, aynı zamanda dini ve ahlaki bir kırılma olarak algılanabilmektedir. Bu bağlamda, konunun akademik düzeyde incelenmesi önem arz etmektedir.

Son yıllarda bazı sosyal medya fenomenlerinin başörtüsünü bırakmaları ve bunu kamuoyuyla açık biçimde paylaşmaları, Türkiye’deki tesettürün tarihsel arka planı düşünüldüğünde dikkat çekici bir toplumsal dönüşümün göstergesidir. Bu tür paylaşımlar, kısa sürede geniş kitlelere ulaşmakta; “bireysel tercih” söylemiyle meşrulaştırılmakta ve özellikle genç kadınlar açısından güçlü bir rol model etkisi yaratmaktadır. Bu süreç, tesettüre ilişkin algıların dönüşmesine, dini vecibelerin kamusal görünürlüğü ve meşruiyeti etrafında yeni tartışmaların doğmasına zemin hazırlamaktadır.

Buna rağmen, bu konuyu doğrudan ele alan akademik çalışmaların sınırlı olduğu görülmektedir. Oysa son dönemde sosyal medyada geniş yankı uyandıran ve halk arasında da yoğun biçimde tartışılan bu “ardışık tesettür bırakma” olgusu, akademik olarak incelenmeyi gerekli kılmaktadır. Bu nedenle çalışmanın gerekçesi, güncel toplumsal bir meseleye bilimsel çerçeveden yaklaşarak hem literatürdeki boşluğu doldurmak hem de sosyal medya üzerinden üretilen söylemleri görünür kılmaktır.

Yöntem

Araştırmada söylem analizi, çalışmanın ana yöntemi olarak değil; dijital etnografik saha verisini çözümlenmeye yarayan bir analitik teknik olarak konumlandırılmıştır. Bu doğrultuda, dijital sahada üretilen yorumlar eleştirel söylem analizi ilkeleri çerçevesinde çözümlenmiş; söylemlerin yalnızca “ne söylediği” değil, aynı zamanda bu söylemlerin hangi toplumsal/kültürel/ideolojik bağlamlarda nasıl kurulduğu incelenmiştir (Fairclough, 1995; van Dijk & Teun, 1997). Sosyal medyada üretilen kullanıcı yorumları, bireysel görüşlerin ötesinde, toplumsal normların, değer sınırlarının ve kimlik müzakerelerinin görünürleştiği metinler olarak değerlendirilmiştir.

Söylem analizi, yalnızca bireylerin söylediklerinin değil, aynı zamanda bu söylemlerin toplumsal, kültürel ve ideolojik bağlamlarının da incelenmesini mümkün kılar. Sosyal medyada üretilen kullanıcı yorumları, bireysel görüşlerin ötesinde, toplumsal normların, değerlerin ve kimlik müzakerelerinin bir yansıması olarak değerlendirilebilir (Fairclough, 1995; van Dijk & Teun, 1997).

Söylem analizi ve dijital etnografi yöntemlerinin birlikte tercih edilmesinin temel sebebi, araştırma konusunun yapısıdır. Başörtüsünü bırakma eylemi, bireysel bir karar olarak görülse de sosyal medya aracılığıyla kitlesel tartışmalara dönüşmekte ve bu tartışmalar dinsel normların geleceği, ahlaki düzenin korunması veya bireysel özgürlükler gibi farklı ideolojik zeminlerde yeniden üretilmektedir. İki yöntemin birlikte ele alınması, bu çeşitliliği ve gerilimi yakalamak için zengin bir çerçeve sunmaktadır (Gee, 2014; Wodak & Meyer, 2016).

Araştırmada elde edilen kullanıcı yorumları, manuel olarak kodlanmış ve dört ana kategori altında sınıflandırılmıştır: destekleyici, karşıt, nötr ve yorumlayıcı söylemler. Kodlama süreci, Microsoft Word programına aktarılan veriler üzerinden yürütülmüş, her yorum birden fazla kez okunarak ilgili kategoriye yerleştirilmiştir. Kodlamanın ardından her kategoriye düşen yorum sayıları belirlenmiş ve yaklaşık yüzdelik dağılımlar çıkarılmıştır.

Tablo 2’de fenomenlerin kodlanmış biçimde takipçi sayıları sunulurken; söylem kategorilerini özetleyen tablo ve grafikler, bu kodlama sürecinden elde edilen verilere dayalı olarak oluşturulmuştur. Tablo, Microsoft Word programı kullanılarak hazırlanmıştır. Grafikler ise “Python yazılım dili üzerinden Matplotlib kütüphanesi” aracılığıyla görselleştirilmiştir. Pasta grafik, dört ana

kategoriye göre yorumların toplam içindeki yüzdelik oranını; sütun grafik ise bu dağılımın kategoriler arasında karşılaştırmalı görünümünü ortaya koymaktadır.

Bu görseller, yalnızca nitel çözümlemenin metinsel boyutunu desteklemekle kalmayıp, aynı zamanda elde edilen sonuçların nicel görünürlüğü de artırarak ahlaki ve dini panik söylemlerinin yoğun olarak hangi kategori altında ortaya çıktığını daha somut biçimde göstermektedir. Araştırmada ortaya çıkan başlıklar ve bu başlıklar altında yapılan analizler aşağıda ayrıntılı biçimde sunulmaktadır.

Dijital Saha ve Örneklem

Araştırmada “evren” düzeyinde bir genelleme iddiası yerine, inceleme alanı Instagram’da belirli bir olgu etrafında yoğunlaşan etkileşim alanları olarak dijital saha biçiminde tanımlanmıştır. Dijital saha; tesettürü bırakma anlatısının görünürleştiği hesaplar ile bu hesaplarda belirli paylaşımlar altında oluşan yorum alanlarından oluşmaktadır (Hine, 2015; Pink vd., 2016). Çalışmada amaçlı örneklem yöntemi tercih edilmiştir. Amaçlı örneklem, araştırma problemini en iyi temsil eden ve araştırmacıya zengin veri sunabilecek katılımcıların seçilmesine dayanır (Wodak, Ruth & Meyer, Michael, 2016). Bu bağlamda, çalışmaya sosyal medya platformlarında geniş takipçi kitlesine sahip ve tesettürünü bırakma sürecini kamusal şekilde paylaşmış 10 fenomen dahil edilecektir. Bu kişilerin seçilmesinde üç temel ölçüt dikkate alınacaktır:

1. Tesettürü bırakma sürecinin sosyal medyada açık biçimde duyurulmuş olması.
2. Takipçi sayısının yorum çeşitliliğini ortaya koyacak düzeyde olması (en az 50.000 takipçi).
3. Kullanıcı yorumlarının görünür ve erişilebilir olması.

Bu araştırmada veriler yalnızca Instagram platformu üzerinden toplanmıştır. Bu tercihin temel nedeni, Instagram’ın Türkiye’de en yaygın kullanılan sosyal medya mecralarından biri olması ve özellikle kadın fenomenlerin dini kimlik ve yaşam tarzı temsillerini en görünür biçimde bu platformda sergilemeleridir (We Are Social, 2024). Instagram, görsel merkezli yapısı sayesinde başörtüsü gibi sembollerin görünürlük düzeyini ve takipçi etkileşimlerini daha açık bir şekilde ortaya koymaktadır. Buna karşılık TikTok veya YouTube gibi platformlar farklı içerik dinamiklerine sahip olup, dini sembollerin temsilinde Instagram kadar yoğun kullanılmamaktadır. Bu nedenle çalışma, analiz derinliğini korumak ve bağlamı netleştirmek amacıyla Instagram ile sınırlandırılmıştır.

Bu araştırmada incelenen 10 fenomen, önceden belirlenen ölçütlere göre amaçlı örnekleme yöntemiyle seçilmiştir. Katılımcıların gizliliğini korumak amacıyla gerçek isimler doğrudan verilmemiş olup her birine özel kodlar atanarak analiz gerçekleştirilmiştir. Yorumların sınıflandırılmasında da benzer bir etik hassasiyet gözetilmiştir. İslam’a, dini vecibelere veya kişisel özgürlüklere yönelik ağır hakaret içeren ifadeler, çalışmada görünür bir şekilde sunulmamıştır. Bununla birlikte, bu tür ifadelerin varlığı göz ardı edilmemiş, yalnızca araştırmanın metodolojik bütünlüğünü korumak amacıyla ilgili başlıkların altına uygun bir biçimde yerleştirilmiştir. Böylece söylem çeşitliliği korunurken, dini ve ahlaki hassasiyetlere saygı gösterilmiştir.

Araştırma kapsamında incelenen fenomenlerin Instagram hesapları herkese açık olduğundan hem paylaşımları hem de takipçi yorumları doğrudan erişilebilir durumdadır. Bu nedenle veriler, kamusal alanda yer alan içeriklerden toplanmıştır. Örneklem dâhil edilen fenomenlerin sayfaları, ilk gönderilerinden başlayarak geriye dönük biçimde sistematik olarak incelenmiştir. Analiz sürecinde, bazı fenomenlerin tesettürü bırakma süreçlerinin 2022-2023 yıllarına kadar uzandığı

tespit edilmiştir. Bu durum, çalışmada analiz edilen içeriklerin yalnızca güncel eğilimlerle sınırlı olmadığını; aynı zamanda zaman içerisinde yaşanan dönüşüm dinamiklerini de kapsadığını göstermektedir.

Bununla birlikte, araştırma yalnızca Instagram platformu ve 10 fenomen ile sınırlıdır. Farklı sosyal medya mecralarında yürütülecek karşılaştırmalı çalışmalar, söylemlerin platform dinamiklerine göre nasıl çeşitlendiğini ortaya koyabilir. Ayrıca nicel yöntemlerle desteklenecek daha geniş örneklem, bu söylemlerin yaygınlık ve etki düzeyini daha somut biçimde değerlendirme imkânı sağlayacaktır.

Veri Toplama ve Analiz

Veriler, dijital etnografi kapsamında çevrimiçi gözlem yoluyla üretilmiştir. Araştırmacı, her bir hesapta başörtüsüz görünürlüğün belirginleştiği dönem ve bu dönemi izleyen paylaşımlar etrafında oluşan yorum alanlarını izleyerek veri setini oluşturmuştur. Bu yaklaşım, çevrimiçi etkileşimin “tek bir yerde gerçekleşen” sabit bir saha değil, platformun dolaşım ve etkileşim düzeni içinde gömülü ve gündelik bir pratik olarak ele alınmasını esas alır. Yorumların seçimi nicel temsil amacıyla değil; tekrar eden söylemsel örüntülerin belirginleştiği ve yeni tema üretiminin azalmaya başladığı anlam doygunluğu ilkesine göre yürütülmüş; veri seti yaklaşık 1.000-1.500 yorumdan oluşturulmuştur (Hine, 2015; Pink vd., 2016).

Yorumlar, tekrar eden anlam kalıpları ve normatif değerlendirmeler üzerinden kodlanmış; ardından bu kodlar destekleyici, karşıt, nötr ve yorumlayıcı hatlar altında kümelenmiştir. Bu kategoriler nicel genelleme amacı taşımamakta; dijital sahada üretilen söylemsel örüntüleri sistematik biçimde görünür kılmayı hedeflemektedir (Hine, 2015; Pink vd., 2016; Varis, 2016).

Yorum sayısının belirlenmesinde analiz derinliği ve veri yeterliliği esas alınmıştır. Amaçlı örnekleme ile seçilen fenomenler ve belirli bir olguya (tesettürü bırakma) odaklanan dijital saha kapsamında erişilen yorumlar, veri setinin bilgi gücünü artırmaktadır. Bu nedenle daha geniş bir sayıya ulaşmaktan çok, yorumlarda tekrarlayan söylemsel örüntülerin belirginleştiği ve yeni kod/tema üretiminin sınırlanmaya başladığı anlam doygunluğu noktasına kadar ilerlenmiştir. Bu yaklaşım doğrultusunda oluşturulan yaklaşık 1.000-1.500 yorumluk veri seti, söylemin çok katmanlı yapısını görünür kılarken; yorumların bağlamı korunarak ayrıntılı analiz yapılmasına da imkân verdiği için yeterli görülmüştür. (Fairclough, Norman, 1995; Georgakopoulou, Alexandra & Spilioti, Tereza, 2016). Toplanan yorumlar, söylem analizi çerçevesinde dört ana kategori altında sınıflandırılmıştır:

1. Destekleyici söylemler: Kararı bireysel özgürlük, samimiyet veya modern kimlik tercihi olarak olumlu ifadeler.
2. Karşıt söylemler: Kararı dini vecibeden uzaklaşma, ahlaki otoritenin kaybı veya toplumsal yozlaşma olarak eleştiren ifadeler.
3. Nötr söylemler: Açık destek veya karşıtlık içermeyen, daha çok bilgi edinme veya tarafsız değerlendirme içeren ifadeler.
4. Yorumlayıcı söylemler: Kararı anlamlandırmaya çalışan, kişisel deneyim veya dini-sosyolojik değerlendirmelerle açıklamaya çalışan ifadeler.

Bu kategoriler altında sınıflanan yorumlar, eleştirel söylem analizi yaklaşımıyla incelenecek ve söylemlerin hangi toplumsal değerler, dini normlar ve kimlik müzakereleri etrafında kurulduğu ortaya konulacaktır (Fairclough, 1995).

Bu çalışmada yazılım tabanlı analiz programları yerine manuel analiz yönteminin tercih edilmesinin bir diğer nedeni, sosyal medya yorumlarının doğası gereği yüksek düzeyde bağlamsal, çok katmanlı ve çoğu zaman örtük anlamlar içermesidir. Algoritmik araçlar, kelime sıklığı ya da duygusal ton gibi yüzeysel göstergeleri ayırt etmede etkili olsa da dini sembollere yapılan dolaylı atıfları, mizah ya da alay unsurlarını ve yerel kültürel kodları çoğu zaman gözden kaçırabilmektedir (Silverman, 2014; Wodak & Meyer, 2016). Buna karşılık manuel analiz, yorumların içerik ve bağlam bütünlüğü içinde okunmasına ve araştırmacının kavramsal hassasiyetini doğrudan sürece yansıtmasına olanak tanımıştır. Böylece elde edilen bulgular, yalnızca sözcük düzeyinde değil, aynı zamanda söylemsel ve kültürel düzlemde de güvenilir biçimde yorumlanabilmektedir. Araştırmacı, öznelliğin etkisini en aza indirmek ve yorumlamadaki tutarlılığı artırmak amacıyla kodlama sürecinde yinelenen okumalar gerçekleştirmiş, kategoriler arasında tutarlılık denetimi yapmış ve bulgularını ilgili literatürle karşılaştırarak doğrulamıştır. Böylece elde edilen bulgular, yalnızca sözcük düzeyinde değil, aynı zamanda söylemsel ve kültürel düzlemde de güvenilir biçimde yorumlanabilmektedir (Fairclough, 1995; Georgakopoulou & Spilioti, 2016).

Bulgular

Bu bölümde elde edilen bulgular, eleştirel söylem analizi çerçevesinde metin (dilsel seçimler), söylemsel pratik (ifadenin üretimi/dolaşımı) ve sosyo-kültürel pratik (bağlamsal anlamlandırma) boyutları dikkate alınarak sunulmuştur. Bulgular, Instagram yorum alanının bir “dijital saha” olarak ürettiği etkileşim bağlamı (görünürlük, beğeni/yanıt zincirleri ve dolaşım) dikkate alınarak yorumlanmıştır. Tablo 1’de özellikle “planlı/örgütlü süreç” anlatısının karşıt söylemlerde nasıl kurulduğunu somutlaştırmak amacıyla hazırlanmış; veri setinden seçilen temsili yorumlar üzerinden söylemin dilsel inşa öğeleri ve işlevleri örneklendirilmiştir. Böylece takipçi yorumlarında tesettürü bırakma olgusunun hangi ifadelerle ve hangi çerçeveler içinde anlamlandırıldığı yöntemsel olarak görünür kılınmıştır.

Tablo 1. Karşıt söylemlerde “planlı/örgütlü süreç” anlatısının dilsel inşası (örnek çözümleme)

Dilsel inşa öğesi (metin düzeyi)	Örnek yorumlar/ifadeler (veriden)	Analiz ve işlevi (söylemsel pratik + sosyo-kültürel pratik)
Komple/operasyon söz varlığı ve çerçeveleme	“Planlı ve örgütlü bir saldırı” (Tablo-2’de örnek)	Metin: “planlı/örgütlü/saldırı” gibi kelimeler bireysel kararı “kişisel tercih” çerçevesinden çıkarır. Söylemsel pratik: Fail ve kasıt ima ederek anlatıyı “tehdit” ekseninde kurar. Sosyo-kültürel: Dinî vecibenin kamusal görünürlüğüne ilişkin kaygıların “kolektif savunma” söylemiyle birleşmesine zemin sağlar.
Retorik soru ile dış otorite atfı	“Talimat mı geldi?” (203 beğeni)	Metin: Soru formu, hüküm cümlesi kurmadan suçlama işlevi görür. Söylemsel pratik: Eylemi özerk karar yerine “dış yönlendirme”ye bağlayan bir açıklama üretir. Sosyo-kültürel: Takipçi-fenomen ilişkisini “güven/samimiyet” ekseninde yeniden tartışmaya açar.
Kesinlik/alternatifsizlik vurgusu	“Talimat geldi kesin başka izahı yok?” (203 beğeni)	Metin: “kesin”, “başka izahı yok” ifadeleri tartışmayı kapatır. Söylemsel pratik: Komple anlatısını “tek makul açıklama” gibi sunar; karşı görüşleri marjinalleştirir. Sosyo-kültürel: Kutuplaşmış tartışmalarda kesin yargıların hızla meşrulaşmasına uygun bir dil üretir.

Siyasal bağlama eklemleme	“İktidar değişince açılıyorsunuz” (167 beğeni)	Metin: “İktidar değişince” ifadesi eylemi siyasal zamanlamaya bağlar. Söylemsel pratik: Kişisel kararı politik bir gündemin uzantısı gibi konumlandırır. Sosyo-kültürel: Dinî sembollerin görünürlüğü tartışmasının siyasal yorumlarla iç içe geçmesine işaret eder.
Dini normun bağlayıcılığını vurgulama (norm ihlali çerçevesi)	“Tesettür tercih değil, Allah’ın emridir” (317 beğeni)	Metin: “tercih değil/emirdir” karşıtlığı normatif kesinlik kurar. Söylemsel pratik: Meşruiyet ölçütünü “dinî emir”e sabitleyerek müzakere alanını daraltır. Sosyo-kültürel: Tesettürü kolektif kimliğin görünür simgesi olarak kuran anlayışı güçlendirir.
Rol model ve gençliğe zarar söylemi (gelecek/nesil endişesi)	“Gençlere kötü örnek oluyorsunuz” (412 beğeni)	Metin: “kötü örnek” etiketi ahlaki yargıyı yoğunlaştırır. Söylemsel pratik: Eylemin etkisini bireysel düzeyden toplumsal düzeye taşır. Sosyo-kültürel: “değer aktarımı/yozlaşma” endişelerini görünür kılar; panik atmosferini besler.
Çıkar/rant ve samimiyezsizlik suçlaması (niyet atfı)	“Başörtüsünden rant sağladınız, işiniz bitince çıkardınız” (398 beğeni)	Metin: “rant/işiniz bitince” ifadeleri niyet ve çıkar atfı kurar. Söylemsel pratik: Fenomeni “samimi özne” değil “çıkar odaklı aktör” olarak konumlandırır. Sosyo-kültürel: Dinî görünürlüğün ekonomik/toplumsal sermaye ile ilişkisine dair şüpheleri güçlendirir.
Dini emir + reklam çıkan karşıtlığı (ahlaki mahkûmiyet)	“Allah’ın emrini reklam uğruna terk ettiniz” (243 beğeni)	Metin: “Allah’ın emri” – “reklam” karşıtlığı güçlü bir ahlaki hiyerarşi kurar. Söylemsel pratik: Eylemi “değerlerin araçsallaştırılması” olarak çerçeveler; suçlamayı ağırlaştırır. Sosyo-kültürel: Dinî vecibelerin kamusal/dijital temsiline ilişkin hassasiyeti ve öfke söylemini görünür kılar.

Her bir fenomen için yaklaşık 100-150 yorum seçilmiş, toplamda 1000-1500 arası yorum incelenmiştir. Her fenomen için analiz süreci ortalama 2-3 saat sürmüştür. Bu süre zarfında yorumlar birkaç kez okunmuş, önceden belirlenen kategorilere (destekleyici, karşıt, nötr ve yorumlayıcı) ayrılmış ve gerektiğinde yeni alt kategoriler türetilmiştir. Yorumların seçiminde yalnızca rastgelelik değil, aynı zamanda etkileşim yoğunluğu da dikkate alınmıştır. Özellikle diğer kullanıcılar tarafından en çok beğenilen ya da tartışmaya konu edilen yorumların analize dâhil edilmesine özen gösterilmiştir. Bu yaklaşım, çalışmanın nitel derinliği açısından da güçlü bir katkı sağlamış, sosyal medyada dini ve ahlaki söylemlerin çok katmanlı yapısının daha açık biçimde ortaya konmasına imkân vermiştir.

İncelenen fenomenler, başlangıçta İslami kimlik ve muhafazakâr yaşam tarzı ile tanınan, özellikle tesettür modası, makyaj, sağlıklı yaşam, ev içi pratikler ve annelik deneyimlerine dair içerikler üreten kişilerden oluşmaktadır. Bu grupta hafızlık eğitimi almış, imam-hatip geçmişi bulunan ya da aşçılık, hekimlik gibi farklı mesleklere sahip bireyler de yer almaktadır. Fenomenlerin takipçi kitlesinin büyük ölçüde muhafazakâr kesimlerden oluştuğu, bu kitle tarafından desteklendikleri ve güvenilir figürler olarak görüldükleri anlaşılmaktadır. Bu güven ilişkisi, zamanla onların reklam iş birlikleri ve sponsorluklar aracılığıyla maddi kazanç sağlamalarına da zemin hazırlamıştır.

Bununla birlikte, geriye dönük içerikler incelendiğinde fenomenlerin belirli bir noktadan sonra tesettüre dair tüm görsellerini hesaplarından kaldırdıkları, bir süre sessiz kaldıkları ve ardından başörtüsüz görünüşleriyle sosyal medya faaliyetlerine devam ettikleri görülmektedir. Bu tür değişimlerin, bazı çevrelerde İslam’ın farzlarına yönelik bilinçli bir saldırı ya da spekülasyona açık bir eylem olarak yorumlanabilme potansiyeli bulunmaktadır. Özellikle muhafazakâr gençler açısından bu durumun güven kaybı ve tedirginlik doğurabileceği, farklı toplumsal kesimlerde ise çeşitli tepkilere yol açabileceği öngörülmektedir. Bu durum çalışmanın yapılmasını gerekli kılan güçlü yanlardan biridir.

Aşağıdaki tabloda (Tablo 2), araştırmaya dâhil edilen 10 fenomen kodlanmış biçimde ve takipçi sayılarıyla birlikte sunulmuştur. Fenomenler amaçlı örnekleme yöntemiyle belirlenmiş olup, takipçi sayılarının 50.000’in üzerinde olması, tesettürü bırakma sürecini açık biçimde paylaşmaları ve hesaplarının kamuya açık olması temel seçim kriterleri arasında yer almıştır. Bu tablo (Tablo 2), örneklemin çeşitliliğini ve çalışmanın analiz evrenini görselleştirmektedir.

Tablo 2. Fenomen Tablosu

Fenomen Kodu	Takipçi Sayısı
Fenomen 1: Z. İ.	511K
Fenomen 2: S. E	349K
Fenomen 3: R. K	329K
Fenomen 4: A. A	210K
Fenomen 5: E. S	672K
Fenomen 6: N. S	365K
Fenomen 7: H. E	150K
Fenomen 8: Ö. G.	869K
Fenomen 9: S.K	253K
Fenomen 10: T. Ş	340K

Destekleyici Söylemler

Destekleyici söylemler, fenomenlerin kararlarını bireysel özgürlük ve samimiyet bağlamında olumlamaktadır. Kullanıcıların önemli bir kısmı, “kapalı gibi yapmaktansa açık olmanın daha dürüst” bir duruş olduğunu ifade etmiştir. Örneğin bir kullanıcı, “*Kapalı ‘mı’ gibi yapmaktansa açılman daha iyi olmuş*” (178 beğeni) diyerek bu görüşü dile getirmiştir.

Benzer şekilde, “*Nasıl mutluysan öyle yaşa*” (94 beğeni) ve “*Her hâlinle güzelsin*” (203 beğeni) gibi ifadeler, kararı bireysel mutluluk ve özerklik üzerinden olumlamaktadır. Bu tür söylemler, dini vecibe boyutunu arka plana atarak tercihi kişisel özgürlükle ilişkilendirmektedir. Böylece ahlaki ve dini panik söylemine karşı normalleştirici bir karşı söylem üretmektedir.

Karşıt Söylemler

Karşıt söylemler, fenomenlerin tesettürünü bırakma kararına yöneltilen yoğun ve sert tepkileri barındırmaktadır. Bu kategoride dikkat çeken temel tema, tesettürün bir dini emir oluşu ve bu emre aykırılığın kabul edilemezliği vurgusudur. Yorumlarda sıkça, “*Tesettür tercih değil, Allah’ın emridir*” (317 beğeni) ifadesiyle dini vecibenin tartışmaya kapalı olduğu hatırlatılmıştır. Bu söylemler, fenomenlerin bireysel tercihini yalnızca kişisel bir seçim değil, doğrudan dini norm ihlali olarak değerlendirmektedir.

Bir diğer güçlü tema, gençlere kötü örnek olma kaygısıdır. Fenomenlerin muhafazakâr kitleler içinde rol model oldukları ve onların tesettürü bırakma kararlarının gençleri de benzer tercihlere yönelteceği sıkça dile getirilmiştir. “*Gençlere kötü örnek oluyorsunuz*” (412 beğeni) ifadesi, bu kaygıyı en açık şekilde göstermektedir. Burada fenomenlerin etkisi, bireysel özgürlüğün ötesine taşınarak dini ve toplumsal değerler üzerinde tehdit unsuru olarak görülmektedir.

Karşıt söylemlerde ayrıca, tesettürü bırakma eylemlerinin planlı ve sistematik bir süreç olduğu yönünde güçlü bir inanç göze çarpmaktadır. Art arda gerçekleşen bu “açılma” olayları, çoğu takipçi

tarafından tesadüfi bir bireysel kararlar zinciri olarak değil; İslam'a zarar vermeyi hedefleyen belirli ideolojik çevrelerin veya dış yönlendirmelerin sonucu olarak yorumlanmıştır. Bu tür anlatılar, bireysel bir tercihi toplumsal bir tehdit çerçevesine yerleştirerek, dini kimlik etrafında kolektif bir savunma refleksi üretmektedir.

“*Talimat mı geldi?*” (203 beğeni) ve “*İktidar değişince açılıyorsunuz*” (167 beğeni) gibi yorumlar, bu algıyı desteklemektedir. Bu tür ifadeler, fenomenlerin bireysel kararlarının ötesinde dini vecibelerin kamusal alandaki görünürlüğüne yönelik örgütlü bir kampanyanın parçası oldukları düşüncesini beslemektedir. Nitekim birçok kullanıcı, bu eylemi İslam'ın kamusal alandaki görünür farzının değersizleştirilmesi girişimi olarak değerlendirmiştir.

Bu söylemler içinde öne çıkan bir diğer boyut, ihanet ve samimiyetsizlik suçlamalarıdır. Takipçi yorumlarında, bazı fenomenlerin başörtüsünü dini bir sorumluluk olarak değil, popülerlik ve maddi kazanç aracı olarak kullandıkları yönünde güçlü bir kanaat dikkat çekmektedir. Örneğin “*Başörtüsünden rant sağladınız, işiniz bitince çıkardınız*” (398 beğeni) ve “*Allah'ın emrini reklam uğruna terk ettiniz*” (243 beğeni) gibi ifadeler, bu inancı görünür kılmaktadır. Bu tür yorumların aldığı yüksek beğeni oranları, benzer düşüncelerin takipçiler arasında geniş bir karşılık bulunduğunu göstermektedir. Bununla birlikte bazı yorumlar, hakaret ve beddua içeren sert bir dile yönelerek, dini hassasiyetlerin ihlal edildiği bir öfke söylemini açığa çıkarmaktadır.

Karşıt söylemler, tüm bu yönleriyle ahlaki ve dini panik dilinin güçlü görünür ifadesidir. Bu söylemlerde bireysel tercih, yalnızca kişisel bir özgürlük değil; dini normların değer kaybı, genç nesillerin yozlaşması ve toplumsal düzenin tehdit edilmesi anlamına gelmektedir. Planlı ve örgütlü bir süreç iddiaları da bu panik söylemini daha da pekiştirmekte, bireysel eylem toplumsal ve dini bir “kriz” olarak kodlanmaktadır.

Nötr Söylemler

Nötr söylemler, fenomenlerin açılma kararına doğrudan olumlu ya da olumsuz bir anlam yüklememektedir. Bu yorumlar daha çok merak, gündelik gözlem ya da konu dışı içeriklerden oluşmaktadır. Örneğin “*Niye açıldın?*” (56 beğeni) ve “*Eski fotoğrafları neden siliyorsun?*” (41 beğeni) gibi sorular, sürecin arka planına dair bilgi edinme amacı taşımaktadır. Bazı yorumlarda ise estetik bir kıyaslama yapılmıştır: “*Kapalıyken daha güzeldin*” (112 beğeni) ya da “*Çok güzelsin*” (139 beğeni). Bunun dışında, “*Yemek tariflerin çok güzel*” (29 beğeni) gibi içerik odaklı ifadeler, fenomenlerin dini kimliğinden ziyade ürettikleri içeriklerle ilgilenildiğini göstermektedir. Bu söylemler, tartışmayı yoğunlaştırmamakta; gündelikleştirerek seyreltici bir işlev üstlenmektedir.

Yorumlayıcı Söylemler

Yorumlayıcı söylemler, içerik olarak karşıt söylemlerle belirli temalarda kesişebilmekte; ancak ton ve işlev bakımından onlardan ayrılmaktadır. Karşıt söylemler daha çok normatif bir hüküm ve doğrudan mahkûmiyet dili üzerinden ilerlerken, yorumlayıcı söylemler olguyu anlamlandırmaya ve bir açıklama çerçevesi kurmaya yönelir. Bu yorumlarda eleştiri tamamen ortadan kalkmaz; fakat eleştiri çoğu zaman “neden böyle oldu?”, “arkasında ne var?” gibi sorular, çıkarım kurma girişimleri, dini telkin/dua ya da kişisel deneyim aktarımı üzerinden daha gerekçelendirilmiş ve görece daha sakin bir dile taşınır. Bu nedenle yorumlayıcı söylemler, çoğu durumda karşıt söylemlerin ürettiği

endişeleri destekleyen/pekiştiren bir hat oluştursa da bunu öfke ve yargıdan ziyade açıklama arayışıyla kurar.

Yorumlayıcı söylemler, bireysel kararların ötesinde daha geniş toplumsal ve siyasal okumalar içermektedir. Özellikle “komplo” ve “yönlendirme” imaları bu kategoride de öne çıkmaktadır. “Komut gelince mi açılıyorsunuz?” (154 beğeni) veya “planlı bir süreç ve benzer açıklamalar başka izahı yok?” (203 beğeni) gibi ifadeler, açılma kararının kişisel olmaktan ziyade organize bir sürecin parçası olduğuna işaret etmektedir. Bu tür yorumlar, bireysel eylemi toplumsal bozulma ve dini vecibelerin planlı biçimde değersizleştirilmesi anlatısına yerleştirmektedir. Bununla birlikte yorumlayıcı söylemler yalnızca komplo imalarıyla sınırlı değildir; bazı yorumlar dini telkin ve nasihat diliyle, bazıları ise kişisel deneyim aktarımıyla “daha yumuşak” bir açıklama hattı kurmaktadır. Böylece aynı kategori içinde hem kuşku ve yönlendirme imaları hem de dua/uyarı/tecrübe paylaşımı gibi daha düşük gerilimli anlamlandırma biçimleri bir arada görülebilmektedir.

Öte yandan bazı yorumlar dini telkin ve nasihat diliyle şekillenmiştir. “Allah doğru yola iletin” (142 beğeni) veya “Emr-i bil maruf, nehy-i anil münker” (89 beğeni) gibi ifadeler, yumuşak bir karşıtlıkla açılma kararını dini uyarı vesilesi haline getirmektedir. Bazı kullanıcılar ise kendi deneyimlerinden hareketle tesettürün kıymetini vurgulamış, “Açılınca obje gibi hissediyorsun; tesettürün kıymeti o zaman anlaşılıyor” (76 beğeni) şeklinde yorumlarda bulunmuştur. Böylece yorumlayıcı söylemler, kimi zaman ahlaki ve dini panik dilini yeniden üretmiş, kimi zaman da nasihatkâr bir tonda daha yumuşak bir çerçeve sunmuştur.

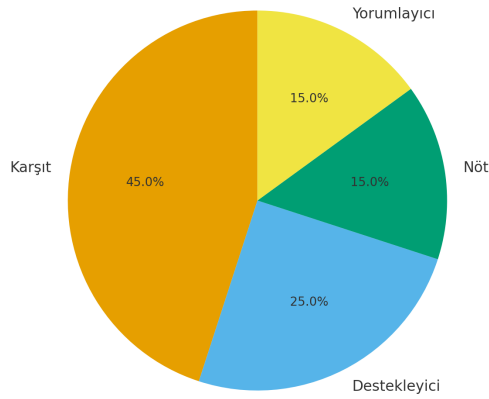
Yapılan analiz sonucunda kullanıcı yorumlarının farklı temalar etrafında kümelendiği ve dört ana söylem kategorisi altında sınıflandırılabilmesi belirlenmiştir. Destekleyici söylemler, kararı ağırlıklı olarak bireysel özgürlük, samimiyet ve iyi oluş ekseninde olumlayan bir çerçeve kurmaktadır. Karşıt söylemler ise tesettürün dinî bir vecibe oluşuna atıfla normatif bir değerlendirme üretmekte; özellikle “ihlal” vurgusu, gençlere örneklik kaygısı ve eleştirel yargı dili öne çıkmaktadır. Nötr söylemler daha çok merak, gündelik gözlem, estetik değerlendirme ya da içerik odaklı yorumlarla tartışmayı yoğunlaştırmayan bir hat izlemektedir. Yorumlayıcı söylemler ise içerik bakımından kimi zaman karşıt söylemlerle kesişebilmekle birlikte, daha çok olguyu açıklama ve anlamlandırma çabasıyla; toplumsal/siyasal bağlamlara referans verme, gerekçelendirme, soru sorma ve kimi durumlarda nasihat/dua ya da deneyim aktarımı üzerinden daha “yorumlayıcı” bir tonla kurulmaktadır. Aşağıdaki tablo, bu dört kategoriyi, öne çıkan temaları ve temsilî kullanıcı yorumlarını beğeni sayılarıyla birlikte göstermektedir.

Tablo 3. Kullanıcı Yorumlarının Söylem Kategorilerine Göre Dağılımı

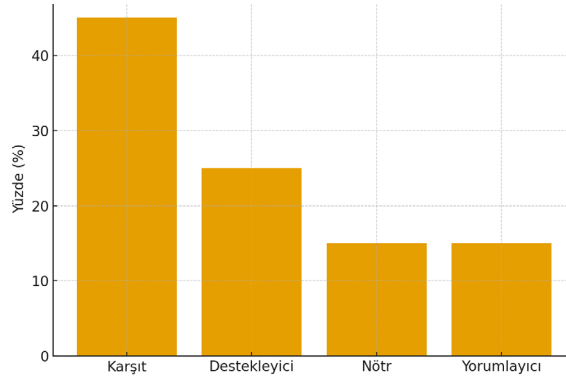
Kategori	Öne Çıkan Temalar	Örnek Yorumlar	Beğeni Sayısı
Destekleyici	Özgürlük, samimiyet, mutluluk	“Kapalı ‘mış’ gibi yapmaktansa açılman daha iyi olmuş”	178
Karşıt	Dini emir, gençlere kötü örnek, planlı süreç, rant	“Gençlere kötü örnek oluyorsunuz” “planlı ve örgütlü bir saldırı” “Talimat geldi kesin başka izahı yok?”	712+203
Nötr	Merak, estetik kıyas, konu dışı içerik	“Niye açıldın?”	66
Yorumlayıcı	Komplo, dini telkin, deneyim aktarımı	“Allah doğru yola iletin”	142

Aşağıdaki grafikler, kullanıcı yorumlarının dört ana kategoriye göre yüzdelik dağılımını göstermektedir. Pasta grafik, her bir söylem kategorisinin toplam içindeki oranını görselleştirmekte; sütun grafik ise bu dağılımı daha karşılaştırmalı bir biçimde sunmaktadır. Bu görseller, analiz sonuçlarının nicel görünürlüğüne artırarak ahlaki ve dini panik söylemlerinin yoğunlaştığı alanı daha somut bir şekilde ortaya koyma hedefindedir. Ayrıca manuel olarak yapılan analizler ve sınıflandırmalar sonucunda oluşturulmuştur.

Şekil 1a. Söylem kategorilerinin yüzdelik dağılımını gösteren pasta grafik

Şekil 1b. Söylem kategorilerinin yüzdelik dağılımını gösteren sütun grafik

Bulguların Genel Değerlendirmesi

Yapılan analiz, tesettürü bırakma olgusunun takipçi yorumlarında çoğu zaman yalnızca bireysel bir karar olarak ele alınmadığını; dijital kamusal alanda dinî vecibelerin görünürlüğü, meşruiyeti ve toplumsal aidiyetle ilişkili anlamlar üzerinden yoğun bir tartışma alanı ürettiğini göstermektedir. Bu tartışma alanı, Instagram yorum pratiğinin etkileşimsel doğası içinde (beğeni, yanıtlaşma, görünürlük) farklı söylem hatlarının eş zamanlı biçimde dolaşıma girmesiyle daha da belirginleşmektedir. Nitel kodlama sonucunda ortaya çıkan dört ana kategori (destekleyici, karşıt, nötr, yorumlayıcı), aynı olgunun sosyal medya ortamında farklı çerçevelerle anlamlandırıldığını ve bu çerçevelerin birbirleriyle zaman zaman kesişse de farklı işlevler üstlendiğini ortaya koymaktadır.

Destekleyici söylemler, kararı ağırlıklı olarak bireysel özgürlük, samimiyet ve iyi oluş ekseninde normalleştiren bir hat kurmaktadır. Nötr söylemler ise merak, gündelik gözlem, estetik

değerlendirme ya da içerik odaklı yorumlarla tartışmanın gerilimini azaltan ve konuyu gündelikleştirilen bir işlev üstlenmektedir. Yorumlayıcı söylemler, içerik bakımından kimi zaman karşıt söylemlerle kesişebilmekle birlikte, daha çok olguyu açıklama ve anlamlandırma çabasıyla; toplumsal/siyasal bağlama referans verme, gerekçeleştirme, soru sorma ve kimi durumlarda nasihat/dua ya da deneyim aktarımı üzerinden daha “yorumlayıcı” bir tonla kurulmaktadır. Bu nedenle yorumlayıcı söylemler, karşıt söylemlerin taşıdığı endişeleri bütünüyle dışlamamakta; ancak çoğu kez doğrudan mahkûmiyet dilinden ziyade açıklama arayışıyla ilerlemektedir. Bu noktada, fenomenlerin bireysel düzeyde seküler bir yaşam tarzına yönelmiş olabilecekleri ihtimali de dâhil olmak üzere, kararın nedenine ilişkin farklı açıklamalar mümkündür; çalışmanın odağı bu nedenleri hükme bağlamak değil, kararın yorum alanlarında hangi söylemsel çerçevelerle tartışmaya açıldığını görünür kılmaktır.

Bununla birlikte analizde en yoğun ve belirgin biçimde ortaya çıkan hat, karşıt söylemlerdir. Bu söylemler, tesettürü bırakma olgusunu sıklıkla dinî bir yükümlülükle ilişkilendirerek normatif bir değerlendirme üretmekte; “emir/farz” vurgusu üzerinden kararı müzakere edilebilir bir tercih olmaktan çıkarıp “norm ihlali” çerçevesine sabitlemektedir. “Gençlere kötü örnek oluyorsunuz” gibi ifadeler ise bireysel kararı toplumsal düzleme taşıyarak rol model etkisi üzerinden kolektif bir risk anlatısı kurmaktadır. Böylece olgu, yorumlarda yalnızca kişisel bir dönüşüm olarak değil; değer aktarımı, genç kuşakların yönelimi ve dinî sembollerin kamusal/dijital görünürlüğüyle bağlantılı bir mesele olarak çerçevelenebilmektedir. Bu hat, çalışmada “ahlaki ve dinî panik” olarak kavramsallaştırılan atmosferin söylemde nasıl inşa edildiğini göstermesi bakımından önemlidir.

Karşıt söylemlerin dikkat çeken bir diğer boyutu, ardışık “açılma” vakalarının “planlı/sistemik süreç” anlatısı içinde anlamlandırılmasıdır. “Talimat mı geldi?” ve “İktidar değişince açılıyorsunuz” gibi ifadeler, kararı özerk bireysel iradeden ziyade dış yönlendirme, kolektif bir ajanda veya siyasi bağlama eklemeyen bir açıklama üretmektedir. Burada komplo iması yalnızca içerik düzeyinde kalmamakta; retorik soru, kesinlik vurgusu ve niyet atfı gibi dilsel stratejilerle pekiştirilmektedir. Tablo 1’de sunulan örnek çözümleme de, eleştirel söylem analizinin metin-söylemsel pratik-sosyo-kültürel pratik boyutlarını somutlaştırarak bu anlatının hangi dilsel inşa öğeleriyle kurulduğunu görünür kılmaktadır. Böylece fenomenler, bazı yorumlarda “kendi tercihlerini paylaşan bireyler”den çok, dinî sembollerin görünürlüğü etrafındaki daha geniş bir tartışmanın merkezinde konumlandırılabilir. Böylece fenomenler, bazı yorumlarda “kendi tercihlerini paylaşan bireyler”den çok, dinî sembollerin görünürlüğü etrafındaki daha geniş bir tartışmanın merkezinde konumlandırılabilir.

Türkiye bağlamında tesettürün tarihsel arka planı, bu tür panik ve yönlendirme anlatılarının neden güçlü bir karşılık bulabildiğini açıklamada belirleyici bir zemin sunmaktadır. Tesettürün geçmişte kamusal görünürlüğü üzerinden yasaklar, mücadele ve direniş deneyimleriyle ilişkilenen bir sembol olması, yorumlarda tesettürü bırakma olgusunun “sıradan bir giyim değişimi” olarak değil; “kamusal/dijital görünürlüğün aşınması” ya da kolektif hafızada yer eden bir sembolün değerinin zayıflaması gibi daha geniş anlamlara bağlanmasını kolaylaştırmaktadır. Bu nedenle karşıt söylemlerdeki sertlik, yalnızca güncel bir sosyal medya tartışmasının ürünü değil; tarihsel hafıza ve kimlik/aidiyet bağlamıyla birlikte işleyen bir anlamlandırma düzeni içinde de okunmalıdır.

Buna karşılık destekleyici söylemlerin kurduğu meşrulaştırma hattı, dinî normlardan ziyade “otantiklik” ve bireysel iyi oluş üzerinden işlemektedir. “Kapalı ‘mı’ gibi yapmaktansa...” gibi ifadeler, meşruiyeti dindarlık ölçütlerinden çok “samimi görünme/rol yapmama” beklentisine bağlayarak dijital kimliğin performatif niteliğine işaret etmektedir. Bu çerçeve, tesettürün

modernlik, mahremiyet ve kamusal görünürlük eksenlerinde kazandığı anlamlara dair tartışmalarla da kesişmektedir (Göle, 1991;2015).

Son olarak “rant” ve “samimiyetsizlik” suçlamaları, fenomen ekonomisi ile dinî sembollerin kesişiminde beliren bir güven gerilimini görünür kılmaktadır. “Başörtüsünden rant sağladınız...” ya da “reklam uğruna terk ettiniz” gibi ifadeler, tesettürün yalnızca bir kimlik göstergesi değil, aynı zamanda dijital görünürlük ve ekonomik kazançla ilişkilendirilebileceği şüphesini üretmektedir. Bu hat, tartışmayı yalnızca norm ihlali düzeyinde değil, dinî görünürlüğün araçsallaştırılması tartışması düzeyinde de sertleştirmektedir.

Genel olarak çalışma, aynı olgunun sosyal medyada iki güçlü çerçeve üzerinden karşı karşıya geldiğini göstermektedir: bir tarafta özgürlük/otantiklik üzerinden normalleştirme; diğer tarafta dinî norm, rol model etkisi ve planlı süreç anlatısı üzerinden eleştirel ve kaygı yüklü bir çerçeve. Bu çerçeveler, sosyal medyanın dolaşım hızı ve etkileşim düzeniyle birbirini besleyen bir mücadele zemini üretmekte; tesettürün kamusal/dijital görünürlüğü etrafındaki anlam mücadelesini çevrimiçi alanda yeniden kurmaktadır.

Sonuç

Bu araştırma, Instagram’da tesettür kimliğiyle tanınan ve daha sonra başörtüsünü bırakan kadın fenomenlere yönelik takipçi yorumlarının, çoğu zaman bireysel bir kararın ötesine taşınarak dinî vecibelerin kamusal/dijital görünürlüğü ve toplumsal meşruiyeti etrafında yoğunlaşan bir anlam müzakeresine dönüştüğünü göstermektedir. Bulgular, tesettürü bırakma olgusunun takipçiler tarafından yalnızca “kişisel tercih” sınırında ele alınmadığını; norm, aidiyet, rol model etkisi ve görünürlük gibi katmanlar üzerinden kolektif tartışma başlıklarına bağlanabildiğini ortaya koymuştur. Bu yönüyle çalışma, dijital görünürlüğün dinî sembollerin toplumsal anlamını yalnızca yansıtan bir mecra olmadığını; aynı zamanda bu anlamların etkileşim içinde yeniden kurulduğu bir zemin sunduğunu göstermektedir.

Yorumların manuel kodlanması sonucunda dört ana söylem kategorisi belirlenmiştir: destekleyici, karşıt, nötr ve yorumlayıcı söylemler. Destekleyici söylemler kararı “özgürlük-samimiyet-mutluluk” ekseninde meşrulaştırarak bireysel özerklik vurgusunu öne çıkarırken; nötr söylemler merak ve gündelik değerlendirmelerle tartışmayı seyreltmektedir. Yorumlayıcı söylemler ise kimi temalarda karşıt söylemlerle kesişebilmekle birlikte, daha çok olguyu açıklama ve anlamlandırma çabasıyla; toplumsal-siyasal bağlamlara referans verme, gerekçelendirme, soru sorma ve kimi durumlarda nasihat/dua ya da deneyim aktarımı üzerinden daha “yorumlayıcı” bir tonla kurulmaktadır. Genel resimde belirleyici olan karşıt söylemlerde ise tesettürü bırakma olgusu sıklıkla “dinî emir” vurgusuyla normatif bir değerlendirmeye konu edilmekte; “gençlere olumsuz örnek” söylemiyle toplumsal risk anlatısı güçlenmekte ve ardışık “açılma” vakaları kimi yorumlarda “planlı/sistemik süreç” iddialarıyla dış yönlendirme veya örgütlü kampanya çerçevesinde açıklanmaktadır. Bu çerçeveler, fenomenlerin bireysel düzeyde seküler bir yaşam tarzına yönelmiş olabilecekleri gibi alternatif açıklamaları tamamen dışlamamakla birlikte, takipçi söylemlerinde olgunun hangi anlam sınırları içinde tartışmaya açıldığını göstermesi bakımından önemlidir.

Bu bulgu seti, Türkiye’de başörtüsünün tarihsel hafızada yalnızca bir dinî vecibe değil; aynı zamanda kamusal görünürlük tartışmaları, toplumsal mücadele deneyimleri ve kimlik/aidiyet anlamlarıyla yüklü bir sembol olarak yer almasıyla birlikte düşünüldüğünde daha anlaşılır hâle

gelmektedir. Nitekim takipçi tepkilerindeki sertlik, yalnızca bir “fikir ayrılığı” düzeyini aşarak, kolektif değer sınırlarının ve dinî görünürlüğü korunmasına ilişkin hassasiyetlerin güçlü biçimde dile getirildiği bir duyarlılık alanına işaret edebilmektedir.

Çalışmanın özgün katkısı, bu olguyu Instagram yorumları üzerinden sınıflandırılmış bir söylem haritası ile görünür kılması ve eleştirel söylem analizinin açıklayıcılığını örnek çözümler üzerinden somutlaştırmasıdır. Özellikle “planlı/örgütlü süreç” anlatısının dilsel inşasını Tablo 1 üzerinden göstermek; retorik soru, kesinlik vurgusu, niyet atfı ve dış otorite iması gibi söylemsel araçların dijital ortamda nasıl devreye girdiğini ortaya koyması bakımından ayırt edici bir katkı sunmaktadır. Böylece çalışma, dinî sembollerin dijital temsiline ilişkin tartışmalara iletişim perspektifinden veri temelli bir açıklama zemini eklemektedir.

Bununla birlikte bulguların yorumu, Instagram’ın tek mecra olarak seçilmesinden kaynaklanan sınırlılıklar çerçevesinde değerlendirilmelidir. Instagram’ın görsellik temelli yapısı, fenomenlik ekonomisi ve etkileşim metrikleri (beğeni, yorum, görünürlük) söylemlerin üretimini ve dolaşımını biçimlendirebilmektedir. Ayrıca yorumların görünürleşme/sıralanma pratikleri ve yorumlara ilişkin kısıt/silme olasılıkları, hangi söylemlerin daha baskın görüldüğünü etkileyebilir. Bu nedenle çalışmada saptanan örüntüler, Instagram’ın yorum kültürü ve görünürlük düzeni içinde oluşan bir tartışma iklimini yansıtmaktadır; diğer mecralara veya çevrimdışı toplumsal alana doğrudan genelleme yapılırken temkinli olunmalıdır.

Gelecek araştırmalar, (i) farklı platformlarda (X, TikTok, YouTube) söylem örüntülerini karşılaştırmalı biçimde inceleyerek platform etkisini ayrıştırabilir; (ii) fenomenlerin kendi açıklamalarını, video içeriklerini ve geleneksel medya temsillerini veri setine dâhil ederek söylemin çoklu düzlemlerde nasıl kurulduğunu gösterebilir; (iii) etkileşim göstergelerinin belirli söylemleri nasıl görünürleştirdiğini analiz ederek algoritmik görünürlük ile ahlaki/dinî panik dili arasındaki ilişkiyi daha somut biçimde tartışabilir.

Sonuç olarak bu çalışma, Instagram’da tesettürü bırakan fenomenlere verilen tepkilerin, dinî vecibelerin kamusal/dijital görünürlüğü etrafında normatif sınırların, aidiyet ilişkilerinin ve “meşruiyet” tartışmalarının yeniden üretildiği bir dijital saha dinamiğine işaret ettiğini ortaya koymaktadır. Takipçi söylemleri, dijital görünürlük rejiminin bireysel kimlik değişimlerini kolektif anlam müzakerelerine dönüştürme kapasitesini açık biçimde göstermektedir.

Kaynakça

- Abidin, C. (2016). Visibility labour: Engaging with Influencers’ fashion brands and #OOTD advertorial campaigns on Instagram. *Media International Australia*, 161(1), 86-100. <https://doi.org/10.1177/1329878X16665177>
- Ahmed, Leila. (1992). *Women and gender in Islam: Historical roots of a modern debate* (1. bs, C. 1). Yale University Press. <https://www.jstor.org/stable/j.ctt32bg61> Search for reviews of this book
- Ayten, A., & Karagöz, S. (2021). Religiosity, spirituality, forgiveness, religious coping as predictors of life satisfaction and generalized anxiety: A quantitative study on Turkish Muslim university students. *Spiritual Psychology and Counseling*, 6(1), 47-58. <https://doi.org/10.37898/spc.2021.6.1.130>

- Cohen, Stanley. (t.y.). *Folk devils and moral panics: The creation of the Mods and Rockers*. London/New York.
- Fairclough, Norman. (1995). *Critical discourse analysis: The critical study of language* (1. bs). Longman. https://openlibrary.org/books/OL1098571M/Critical_discourse_analysis
- Francis, N. K., Sylla, P., Abou-Khalil, M., Arolfo, S., Berler, D., Curtis, N. J., Dolejs, S. C., Garfinkle, R., Gorter-Stam, M., Hashimoto, D. A., Hassinger, T. E., Molenaar, C. J. L., Pucher, P. H., Schuermans, V., Arezzo, A., Agresta, F., Antoniou, S. A., Arulampalam, T., Boutros, M., ... Pietrabissa, A. (2019). EAES and SAGES 2018 consensus conference on acute diverticulitis management: Evidence-based recommendations for clinical practice. *Surgical Endoscopy*, 33(9), 2726-2741. <https://doi.org/10.1007/s00464-019-06882-z>
- Gee, James Paul. (2014). *An introduction to discourse analysis: Theory and method* (4. bs). Routledge. <https://doi.org/10.4324/9781315819679>
- Georgakopoulou, Alexandra (Editor) & Spilioti, Tereza. (2016). *The Routledge handbook of language and digital communication* (1. bs). Routledge. <https://doi.org/10.4324/9781317439301>
- Goode, Erich & Ben-Yehuda, Nachman. (2009). *Moral panics: The social construction of deviance* (2. bs). Wiley-Blackwell. <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/book/10.1002/9781444307924>
- Göle, Nilüfer. (1991). *Modern mahrem*. Metis Yayınları.
- Göle, Nilüfer. (2015). *Islam and secularity: The future of Europe's public sphere* (1. bs). Duke University Press. <https://doi.org/10.1215/9780822375445>
- Görmez, Mehmet. (2022). İslam'da örtünmenin felsefesi ve yeniden temellendirmesi. *İslâm Düşünce Enstitüsü*. chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/https://ide.org.tr/Common/DownloadFile.aspx?f=OrtunmeninFelsefesi_20220914093912941.pdf
- Heidi A. Campbell & Ruth Tsuria. (2021). *Digital religion: Understanding religious practice in digital media*. (1. bs, C. 3). Routledge; <https://books.google.com.tr/books?>
- Hine, C. (2015). *Ethnography for the Internet: Embedded, embodied and everyday*. Routledge.
- Horozcu, Ü., & Güneş, A. C. (2020). Allah merkezlilik ölçeği (AMÖ): Güvenirlik ve Geçerlik Çalışması. *Journal of The Near East University Faculty of Theology*, 6(2), 297-327. <https://doi.org/10.32955/neu.ilaf.2020.6.2.02>
- Horst, Simon-Oliver, Brouwers, Thomas, & Deuze, Mark; Prenger, Mirjam. (2020). Three key practices of image building in entrepreneurial identity work of freelance journalists. İçinde *The Routledge Companion to Media and Work* (1. bs, ss. 361-370). Routledge. 10.4324/9780429322068-40 <https://doi.org/10.4324/9780429322068-40>
- Hund, Emily D. (2019). *The influencer industry: Constructing and commodifying authenticity on social media* (EDissertations, No. 3370) [Doctoral dissertation (Unpublished), University of Pennsylvania]. University of Pennsylvania ScholarlyCommons. <https://repository.upenn.edu/edissertations/3370>

- İbn Kesîr, İsmail b. Ömer. (2000). *Tefsîru'l-Kur'ân'il-'Azîm* (3. bs, C. 8). Dâru'l-Hadîs.
- J Vodák, M Novyzedlák, L Čakanová, M Pekár. (2019). Who is influencer and how to choose the right one to improve brand reputation? *Managing Global Transitions*, 17(2). <https://doi.org/10.26493/1854-6935.17.149-162>
- Karaman, Hayrettin. (1996). *İslâm'ın ışığında günün meseleleri* (1. bs, C. 5). İz Yayıncılık.
- Katherine Bullock. (2023). *Müslüman kadınları ve tesettürü yeniden düşünmek tarihsel ve modern klişelere meydan okumak* (<https://www.elitkitap.com/kitap/musluman-kadinlari-ve-tesetturu-yeniden-dusunmek-tarihsel-ve-modern-kliselere-meydan-okumak-p558491.html>; 1565643585. bs, C. 2). International Institute of Islamic Thought. <https://www.elitkitap.com/kitap/musluman-kadinlari-ve-tesetturu-yeniden-dusunmek-tarihsel-ve-modern-kliselere-meydan-okumak-p558491.html>
- Kaya, İsmail. (2019). *Din sosyolojisi* (1. baskı (2019)). İSAM Yayınları (İslam Araştırmaları Merkezi).
- Köse, Ebru. (2011). *Dindar kadınlığın kurulumunda tesettür: Beden, yazın ve özneleşme* (1. bs). Koç Üniversitesi Yayınları.
- Kozinets, R. V. (2020). *Netnography: The essential guide to qualitative social media research* (3rd ed.). SAGE.
- Kur'an-ı Kerîm. (2011). *Kur'an-ı Kerîm: Türkiye Diyanet Vakfı Meali* (1. bs). Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları. <https://kuran.diyaret.gov.tr/>
- Lou, C., Zhou, X., & Xu, Q. (2024). Social media influencers helping the world? Uncovering their advantages and tipping factors in cause-related marketing. *International Journal of Advertising*, 43(8), 1315-1341. <https://doi.org/10.1080/02650487.2024.2348943>
- Martensen, A., Brockenhuus-Schack, S., & Zahid, A. L. (2018). How citizen influencers persuade their followers. *Journal of Fashion Marketing and Management: An International Journal*, 22(3), 335-353. <https://doi.org/10.1108/JFMM-09-2017-0095>
- Morawietz, Anja, Berndt, Adele, & Müllern, Tomas. (2022). Crowd influences in branded communities: The case of CrossFit. İçinde *Dynamics of influencer marketing* (1. bs, ss. 123-138). Routledge.
- Müslim, Ebü'l-Hüseyn b. el-Haccâc en-Nîsâbûrî. (1991). *El-Câmi' u's-sahîh* (Tahkikli neşir (1. baskı 1991), C. 5). Dâr İhyâi't-Turâsi'l-Arabî.
- Müslim, Muhammed b. Haccâc (M. b. H.). (1992). *Sahîh-i Müslim* (1. baskı (1992), Vol. 1-12 (Çağrı Yayınları baskısı 12 cilttir)). Çağrı Yayınları.
- Ojuri, O. O., Ayodele, F. O., & Oluwatuyi, O. E. (2018). Risk assessment and rehabilitation potential of a millennium city dumpsite in Sub-Saharan Africa. *Waste Management*, 76, 621-628. <https://doi.org/10.1016/j.wasman.2018.03.002>
- Pant, J., Pant, P., Bhatt, J., Singh, D., Mohan, L., & Pant, H. K. (2024). Machine learning-based strategies for crop assessment in diverse districts of Uttarakhand. *Machine learning-based strategies for crop assessment in diverse districts of Uttarakhand*, 1-6. IEEE Xplore. <https://doi.org/10.1109/ICDSIS60460.2024.00012>

- Pleus, S., Tytko, A., Landgraf, R., Heinemann, L., Werner, C., Müller-Wieland, D., Ziegler, A.-G., Müller, U. A., Freckmann, G., Kleinwechter, H., Schleicher, E., Nauck, M., & Petersmann, A. (2023). Definition, klassifikation, diagnostik und differenzialdiagnostik des diabetes mellitus: Update 2023. *Diabetologie und Stoffwechsel*, 18(S 02), S100-S113. <https://doi.org/10.1055/a-2075-9943>
- Pink, S., Horst, H., Postill, J., Hjorth, L., Lewis, T., & Tacchi, J. (2016). *Digital ethnography: Principles and practice*. SAGE.
- Puryear, C., Vandello, J. A., & Gray, K. (2024). Moral panics on social media are fueled by signals of virality. *Journal of Personality and Social Psychology*, 127(1), 84-103. <https://doi.org/10.1037/pspa0000379>
- Sahîh Buhârî. (1992). *Sahîh-i Buhârî* (<https://archive.org/details/buharitecridisarih>; 13. bs, C. 1). Çağrı Yayınları. <https://archive.org/details/buharitecridisarih>
- Sarıkaya, Mustafa Enes. (2020). Olumluluktan arındırılmış toplum tipolojisi bağlamında mahremiyet: Tesettürlü olmak. *Pamukkale Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 7(1), 841-858. <https://doi.org/10.17859/pauifd.724351>
- Silverman, David. (2014). *Interpreting qualitative data* (5. bs). Sage. <https://uk.sagepub.com/en-gb/eur/interpreting-qualitative-data/book241641>
- Soylu, A. (2022). Kur'an'da Tesettürün Anlam Alanı. *Kilis 7 December University Journal of Theology*. <https://doi.org/10.46353/k7auifd.1169335>
- Tirmizî, Muhammed b. İsâ. (1992). *Sünen-i Tirmizî* (1. bs, C. 3). Çağrı Yayınları.
- van Dijk, Teun A. (1997). *Discourse as structure and process: Discourse studies: A multidisciplinary introduction* (1. bs, C. 2). Sage. <https://uk.sagepub.com/en-gb/eur/discourse-studies/book204371>
- Varis, P. (2016). Digital ethnography. In A. Georgakopoulou & T. Spilioti (Eds.), *The Routledge Handbook of Language and Digital Communication* (pp. 55–68). Routledge.
- Walsh, J. P. (2020). Social media and moral panics: Assessing the effects of technological change on societal reaction. *International Journal of Cultural Studies*, 23(6), 840-859. <https://doi.org/10.1177/1367877920912257>
- We Are Social. (2024). *Digital 2024: Global overview report* (s. 522) [Annual digital report]. We Are Social (in collaboration with Meltwater). <https://wearesocial.com>
- Wodak, Ruth & Meyer, Michael. (2016). *Methods of critical discourse studies* (3. bs). Sage. <https://uk.sagepub.com/en-gb/eur/methods-of-critical-discourse-studies/book243616>

MEDİAD

Medya ve Din Araştırmaları Dergisi | Journal of Media and Religion Studies

ARAŞTIRMA MAKALESİ | RESEARCH ARTICLE

Haziran-June 2026, 9(1), 215-242

Geliş-Submission: 08.09.2025 | Kabul-Acceptance: 6.03.2026

| Yayın-Publication: 30.06.2026

DOI: 10.47951/mediad.1780001

Religious Obligations and Digital Visibility: An Analysis of Followers' Discourses of Influencers Who Left Their Headscarves on Social Media

Hüsna YILMAZ*

Extended Abstract

Introduction

Religious obligations refer to acts of worship, rituals, and behavioral practices performed in line with the belief systems to which individuals adhere. In Islam, the hijab is not only a religious obligation but also a marker of identity, modesty, resistance, and social symbolism. In the Turkish context, the hijab has been perceived differently across historical periods; at times it has been restricted by bans, and at other times it has been the subject of debate over its visibility in the public sphere. Especially during periods of prohibition in educational institutions and public spaces, the hijab was transformed from a personal act of worship into a symbol of political and social resistance. Over time, through social and political struggles, veiled women gained greater visibility in education, politics, professional life, and the media. Thus, the hijab in Turkey has come to signify not only a religious obligation but also a strong marker of Islamic identity and presence. This study examines how religious obligations, particularly the hijab, are reshaped on social media platforms in the digital age and how they are debated within society.

Religious Obligations and Digital Visibility

Historically, the visibility of religious obligations has been constructed in public life through embodied practices, places of worship, and symbolic markers. With the spread of digital communication technologies, these obligations have been re-mediated into virtual environments. Social media has prevented religious practices from remaining confined to private belief by making them visible, observable, and debatable to wider audiences (Campbell & Tsuria, 2021). In this way, religious obligations have gained greater digital visibility, creating a discursive space where individual decisions intersect with social norms. This process not only highlights faith-based practices but also situates them within broader cultural and social negotiations.

Religious and Moral Panic on Social Media

The concept of moral panic, first defined by Cohen (1972), refers to the targeting of groups or practices perceived to threaten social order through media representation. It expresses

---

* Assist. Prof., Adnan Menderes University, e-mail: husnaxilmaaz@gmail.com, orcid.org/0009-0009-1176-2784, Aydın, Türkiye

collective anxieties about the erosion of social values. In the digital age, particularly on social media platforms, such processes have become more widespread and intensified. Individual decisions related to religious symbols such as the hijab are quickly reframed online as evidence of “threats to social values” and are brought into large-scale public debate (Ojuri et al., 2018; Puryear et al., 2024; Walsh, 2020). In this context, the decision to abandon the hijab is not perceived merely as a personal choice but rather as a sign of the erosion of religious norms and the deterioration of social order.

Methodology

This study is designed as a qualitative digital ethnography conducted within Instagram as a digital field site, and it uses (critical) discourse analysis as the primary analytical technique. The dataset consists of Instagram posts and public comment threads related to 10 influencers who were purposively selected based on their prior visibility as hijab-wearing public figures and their subsequent decision to abandon the hijab. For each influencer, approximately 100-150 comments were sampled, resulting in a corpus of about 1,000–1,500 comments. Comment selection followed a purposive and intensity-based sampling logic aimed at capturing discursive diversity and interpretive richness rather than statistical representativeness. In particular, comments that became interactionally salient (e.g., those receiving high numbers of likes, triggering replies, or generating sustained debate) were prioritized, because they more clearly reflect how meanings are negotiated and circulated within the platform’s visibility dynamics. All comments were read repeatedly and coded into four main categories supportive, oppositional, neutral, and interpretive with additional subcategories developed inductively when needed. By combining a digital ethnographic attention to platform-specific interaction patterns with discourse-analytic examination of linguistic and ideological framing, the study documents how religious and moral meanings are constructed, contested, and stabilized in social media discussions.

Findings and Discussion

The analysis revealed that user comments were clustered into four major categories: supportive, oppositional, neutral, and interpretive discourses, each of which reflects distinct ways of understanding and negotiating the meaning of hijab in the digital sphere.

Supportive discourses emphasized personal freedom, sincerity, and authenticity. These comments often framed the decision to remove the hijab as an exercise of agency and autonomy, stressing that faith should be rooted in personal conviction rather than external compulsion. Many supportive voices applauded the influencers’ courage in making choices aligned with their “true selves,” arguing that sincerity in religious practice holds more value than performing obligations under social pressure. This group also framed hijab removal as part of broader struggles for women’s rights and gender equality, presenting it as an act of empowerment and resistance against rigid social expectations.

Oppositional discourses were by far the most dominant and emotionally charged. They constructed the act of unveiling as a violation of divine commandments and a direct challenge to Islamic moral order. Many users expressed disappointment and even anger, perceiving the influencers’ decisions as a betrayal of faith and community values. These discourses framed unveiling as socially harmful, portraying it as a negative role model for younger generations who

might be “led astray” by public figures. Beyond moral condemnation, oppositional voices also invoked conspiracy narratives, suggesting that such acts were not isolated choices but rather part of a “planned/organized process deliberately encouraging the abandonment of Islamic obligations.” In this framing, unveiling was depicted as an externally manipulated phenomenon, orchestrated to undermine Islam from within, thereby fueling a climate of religious and moral panic.

Neutral discourses took a more detached and observational tone. These comments often avoided strong normative judgments and instead focused on superficial or aesthetic aspects, such as appearance, style, or fashion. Some neutral voices expressed curiosity about the reasons behind the influencers’ decisions without attaching moral evaluation, while others treated the issue as an ordinary matter of personal lifestyle. In this way, neutral discourses contributed to the normalization and trivialization of the debate, signaling that not all social media users perceived the hijab’s abandonment as a matter of moral or religious urgency.

Interpretive discourses adopted a more analytical perspective, linking personal choices to broader socio-political, cultural, and ideological frameworks. Users in this category often contextualized unveiling within narratives of modernity, secularization, and globalization, arguing that personal acts of abandoning the hijab reflected larger structural transformations in society. Some connected the influencers’ choices to shifts in gender politics, the commodification of religious symbols in consumer culture, or the impact of global media flows. In this sense, interpretive discourses moved beyond immediate personal evaluation, situating individual acts as symbolic of wider cultural negotiations between tradition and modernity.

Taken together, these findings demonstrate that unveiling is rarely perceived as a neutral or private decision in the digital space. While supportive, neutral, and interpretive voices contributed to a pluralistic discussion, oppositional discourses emerged as the most dominant and intense category. These discourses not only criticized individual influencers but also framed the act of unveiling as symptomatic of deeper societal crises. By casting hijab removal as a deliberate attempt to devalue religious obligations, weaken generational faith ties, and erode the moral fabric of society, oppositional voices reflected broader anxieties about the survival of religious identity in a rapidly digitized and globalized world.

Conclusion

In conclusion, abandoning the hijab on social media has transcended its status as a private decision and has sparked broader debates regarding the social legitimacy and visibility of religious obligations. Social media serves as a space where individual choices are reframed as societal threats or violations of religious norms. Oppositional discourses depict unveiling not only as a breach of divine commandments but also as a phenomenon that disrupts social order, negatively influences youth, and constitutes a planned/organized effort to promote the abandonment of Islamic obligations. Thus, digital visibility reveals that the hijab is not merely a matter of personal identity but also a field in which social values, religious norms, and cultural identities are renegotiated. The contribution of this study lies in demonstrating how religious and moral discourses are constructed on social media and how individual choices intersect with broader societal anxieties.

Araştırmacıların Katkı Oranı Beyanı/ Contribution of Authors

Araştırma tek bir yazar tarafından yürütülmüştür.

The research was conducted by a single author.

*****

Çıkar Çatışması Beyanı / Conflict of Interest

Çalışma kapsamında herhangi bir kurum veya kişi ile çıkar çatışması bulunmamaktadır.

There is no conflict of interest with any institution or person within the scope of the study.

*****

İntihal Politikası Beyanı / Plagiarism Policy

Bu makale intihal.net yazılımıyla taranmıştır. İlgili dergi kurallarına uygundur.

This article has been scanned using the intihal.net software and adheres to the relevant journal's guidelines.

*****

Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Beyanı / Scientific Research and Publication Ethics Statement

Bu çalışmada "Yükseköğretim Kurumları Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Yönergesi" kapsamında uyulması belirtilen kurallara uyulmuştur.

This study adheres to the rules specified under the "Higher Education Institutions Scientific Research and Publication Ethics Directive."